

Hvordan fastholder vi
og skaber nye danske
industriarbejdspladser?

Konferenceoplæg
Kraka
Januar 2013

kraka

 Coloplast

DANISH CROWN

 Martin

novozymes
Rethink Tomorrow

 ROCKWOOL

Oplæg til konferencen "Hvordan fastholder vi og skaber nye danske industripladser?". Konferencen blev afholdt d. 7. januar 2013 på Christiansborg.

© **kraka**

Kraka – Danmarks uafhængige tænketank
Kompagnistræde 20A, 3. sal
1208 København K
kontakt@kraka.org
www.kraka.org

Kraka er en uafhængig og almennyttig fond, der arbejder med økonomiske analyser og forslag, som kan bidrage til at skabe debat om og løse centrale samfundsøkonomiske udfordringer.

Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk a/s
Udgivet: Januar 2013
2. oplag

Indhold

Forord	4
Indledning og sammenfatning	6
Danmark som produktionsland – har vi et problem?	10
Fra vareproduktion til serviceøkonomi.....	10
Fald i industribeskæftigelsen er ikke kun et dansk fænomen	11
Sektorskift afspejler især store ændringer i efterspørgslen, forskelle i sektorenes produktivitetsvækst og international arbejdsdeling	12
Er presset på industrien skærpet de seneste årtier?.....	13
Finanskrisen har skærpet udfordringerne	15
Industriarbejdspladser og de ufaglærte.....	17
Tema 1 - Produktionsomkostninger i Danmark	20
Danske medarbejdere er dyre men produktive.....	20
Andre omkostninger end løn får stigende betydning	21
Tema 2 - Etablering af produktion i Danmark	26
Højt prisniveau på hjemmemarkedet kan presse konkurrenceevnen	26
Samarbejdet mellem virksomheder og myndigheder.....	28
Tema 3 - Forskning og udvikling i virksomhederne	32
Flytter F&U med, når produktion flytter ud af Danmark?	32
Højproduktive virksomheder har ofte højtuddannede medarbejdere	36
Potentiale i F&U-samarbejder mellem det offentlige og virksomhederne.....	37
Tema 4 - Kompetenceløft i industrien	40
Fra volumenproduktion til innovationsfabrik - stigende kompetencekrav i industrien.....	40
Et velfungerende uddannelsessystem understøtter produktiviteten	41
Offentligt støttet VEU skal sikre et generelt kompetenceløft.....	42
Tilskyndelse til efteruddannelse på virksomheden	44
Tema 5 - Det danske arbejdsmarked	48
Højproduktive industrivirksomheder har øget antallet af medarbejdere	48
Det fleksible danske arbejdsmarked understøtter lav ledighed	49
Aktiv arbejdsmarkedspolitik medvirker til at øge arbejdsudbuddet.....	50
Lav effektiv arbejdstid øger produktionsomkostningerne	51

Forord

Beskæftigelsen i dansk industri har været faldende gennem en årrække, og faldet ser ud til at være taget til i styrke det seneste årti. Det afspejler bl.a. svækket konkurrenceevne, som øger tilskyndelsen til at flytte produktion og arbejdspladser til andre lande, hvor bl.a. produktionsomkostningerne er lavere.

Det rejser flere centrale spørgsmål: Vil udflytning af produktionen medføre, at forskning og udvikling følger med? Hvilke barrierer er der for at bevare industriproduktion i Danmark? Kan udviklingen bremses, bl.a. gennem teknologiske fremskridt, som reducerer lønomkostningen ved produktion?

Fem førende danske industrivirksomheder - **Coloplast, Danish Crown, Martin Professional, Novozymes** og **Rockwool** – har med denne konference taget initiativ til at starte en fordomsfri debat om mulighederne for at skabe rentable industriarbejdspladser i Danmark.

Skal det lykkes at skabe bedre rammer for fremtidig industriproduktion i Danmark på markedsvilkår, kræver det aktiv medvirken fra regering, virksomheder og fagbevægelse.

Det er de fem virksomheders håb og ambition, at dialogen fortsætter efter dagens konference og munder ud i en række konkrete forslag.

Nærværende rapport tager udgangspunkt i interview, som er gennemført i november og december 2012 med de fem virksomheder. Rapporten indeholder derudover en række generelle analyser om industrivirksomhedernes vilkår, som bl.a. tager afsæt i de fem virksomheders erfaringer.

Rapporten er skrevet i slutningen af december og starten af januar og skal ses som et diskussionsoplæg til konferencen. Sigtet er, at der efterfølgende skal arbejdes videre både med at forstå udfordringernes karakter og identificere mulige løsninger.

De gennemførte interview er foretaget af Kraka med bistand fra Accenture. Det er alene Kraka, der har ansvaret for rapporten, og som har udvalgt de fem temaer. Beskæftigelsesministeriet og de fem virksomheder har bidraget til finansieringen af projektet.

Indledning og sammenfatning

Der er en række økonomisk-politiske instrumenter, som understøtter fremgang i den økonomiske velstand og en sund samfundsøkonomi, og som samtidig direkte eller indirekte vil bidrage til at dæmpe faldet i antallet af produktionsarbejdspladser i industrien.

I den overordnede finanspolitiske planlægning har det gennem mange år været et centralt mål at styrke arbejdsudbuddet og sikre en mere afdæmpet vækst i det offentlige forbrug. Disse målsætninger indgår også i det nuværende regeringsgrundlag, og de sigter bl.a. på at styrke finanserne og sikre langsigtet finanspolitisk holdbarhed bl.a. i lyset af aldringen af befolkningen. Reformerne af efterløn, dagpenge, førtidspension og fleksjob og den nye budgetlov bidrager til at nå disse mål. Øget arbejdsudbud og afdæmpet vækst i det offentlige forbrug kan også dæmpe faldet i industriens beskæftigelse på sigt.

Det er af mange grunde centralt, at undgå konjunkturforstærkende økonomisk politik. I 00'erne var finanspolitikken relativt lempelig også under højkonjunktoren fra 2005 til 2008, hvilket bidrog til den kraftige opgang i beskæftigelsen i de hjemmemarkedsorienterede erhverv, herunder byggeriet. Det svækkede imidlertid konkurrenceevnen, hvilket efterfølgende har dæmpet beskæftigelsen bl.a. i industrien.

Det har længe været på dagsordenen, at styrke produktivitetsvæksten i serviceerhvervene og byggeriet, bl.a. ved at forøge konkurrencen på disse områder og reducere unødigt konkurrencebegrænsende regulering. Formålet er at styrke velstanden og reducere det høje danske prisniveau til gavn for danske husholdninger. Men det vil også forbedre industriens konkurrenceevne via lavere produktionsomkostninger og kan bidrage til at styrke beskæftigelsen i sektoren.

Derudover er det selvsagt afgørende, at sikre gode rammebetingelser for industrien selv: Adgang til veluddannet arbejdskraft, som har relevante faglige kvalifikationer. Et skatte- og afgiftssystem, som ikke er unødigt forvriddende givet de hensyn og mål, som beskatningen i øvrigt skal varetage. God infrastruktur og gode muligheder for at få transporteret varer til og fra Danmark. Åbenhed over for international handel og investeringer. Et velfungerende og fleksibelt arbejdsmarked, god adgang til risikovillig kapital osv.

I resten af rapporten er der sat fokus på nogle af de centrale rammebetingelser for industrien. Temaerne er udvalgt efter samtaler med fem danske industrivirksomheder - **Coloplast**, **Danish Crown**, **Martin Professional**, **Novozymes** og **Rockwool** - som har erfaring med rentabel industriproduktion i Danmark, men som også står med forskellige udfordringer. Temaerne og deres indhold er i sagens natur ikke udtømmende i forhold til disse udfordringer.

Rapportens fem temaer er:

Gennemgangen af temaerne bygger på en række eksempler eller "cases" fra virksomhederne, som kan bidrage til at belyse problemstillingerne (se boks 1). Det grundlæggende spørgsmål er, hvordan vi fastholder og skaber nye industriarbejdspladser i Danmark.

Boks 1. Udvalgte cases efter samtaler med de fem virksomheder

- Case 1. Novozymes udgifter til energi svarer til de samlede lønudgifter
- Case 2. Rockwool oplever en anden praksis i administration af energifgifter i Danmark end i andre lande
- Case 3. Coloplast og Novozymes har forhandlet attraktive vilkår ved etablering i andre lande
- Case 4. Manglende myndighedssamspil giver udfordringer i dagligdagen i Danish Crown
- Case 5. Coloplast har innovationsfabrikker i Danmark og volumenproduktion i udlandet
- Case 6. Rockwool har udviklet model for innovationsfabrikker
- Case 7. Martin Professional har tæt samarbejde med offentlige forskningsinstitutioner
- Case 8. Danish Crown samarbejder med Danish Meat Research Institute (DMRI)
- Case 9. Novozymes etablerer nyt forskningscenter "BioPro"
- Case 10. Rockwool kombinerer virksomhedsspecifik og grundlæggende opkvalificering
- Case 11. Martin Professional tilbyder kurser i værdibaseret ledelse til produktionsmedarbejder
- Case 12. Novozymes har lavet ny lønftale som skal sikre fokus på kompetenceudvikling
- Case 13. Martin Professional kan hurtigt tilpasse medarbejdere antallet til efterspørgslen
- Case 14. Danish Crown fungerer ofte som indslusningsarbejdsplads

Rapporten indledes med et afsnit om industriens betydning for den danske økonomi, herunder beskæftigelsen, og hvordan udviklingen har set ud gennem en årrække. Det undersøges bl.a., hvilken betydning finanskrisen har haft for denne udvikling. Herefter analyseres de fem temaer. Temaernes analyser og virksomhedernes cases peger på en række aktuelle udfordringer i forhold til at drive industrivirksomhed i Danmark. Rapporten giver ikke nødvendigvis konkrete løsningsforslag, men udpeger en række centrale udfordringer, og hvert tema afsluttes derfor med spørgsmål, der kan inspirere til en debat om vilkårene for industrivirksomheder i Danmark. Debatspørgsmålene er opsummeret i boks 2.

Boks 2. Inspiration til debat

Debat om de danske produktionsomkostninger

1. Hvor stor er den danske lønkonkurrenceevneudfordring egentlig, herunder i forhold til at oprette nye produktionsarbejdspladser?
2. Svækker de danske energiafgifter danske virksomheders konkurrenceevne unødigt?
3. Er administrationen af EU-afgifter tilstrækkeligt harmoniseret?

Debat om etablering af produktion i Danmark

4. Fører en svag konkurrence hos underleverandører til højere etableringsomkostninger?
5. Satser danske virksomheder i høj nok grad på produktion i Danmark?
6. Kan forbedret myndighedssamarbejde gøre etablering nemmere?

Debat om virksomhedernes investeringer i forskning og udvikling

7. Hvad er konsekvenserne af øget udflytning af forskning og udvikling?
8. Modsvares de videregående uddannelser arbejdsmarkedets behov?
9. Får vi nok ud af de offentlige investeringer i forskning og udvikling?

Debat om kompetenceløft i industrien

10. Kan danske virksomheder i højere grad medvirke til at skaffe praktikpladser?
11. Hvordan sikres, at voksen- og efteruddannelse får et større samfundsøkonomisk afkast?
12. Hvordan fremmes fælles forståelse mellem arbejdsgiver og -tager for behovet for kompetenceløft?
13. Hvordan sikres systematisk og fokuseret kompetenceudvikling i virksomhederne?

Debat om det danske arbejdsmarked

14. Kan arbejdsmarkedspolitikken i højere grad understøtte produktionsvirksomhed i Danmark?
15. Hvordan understøttes en fortsat fleksibel dansk arbejdsstyrke?
16. Hvordan kan den effektive arbejdstid øges?

Danmark som produktionsland – har vi et problem?

Dansk industri spiller en central rolle i dansk økonomi. Industrien står samlet for ca. 10 pct. af værditilvæksten i Danmark, men for knap 40 pct. af den samlede vare- og tjenesteeksport og omkring 1/3 af de samlede udgifter til forskning og udvikling. Mange arbejdspladser i servicesektoren er afhængige af dansk industri, fordi virksomhederne i servicesektoren i stigende grad er blevet underleverandører til industrien.

Industrien er mere udsat for international konkurrence end de fleste andre brancher. Det stiller krav om effektiv resurseudnyttelse og relativ høj produktivitet. Det høje produktivtetsniveau er en væsentlig årsag til, at lønningerne i industrien er større end i de fleste andre lande.

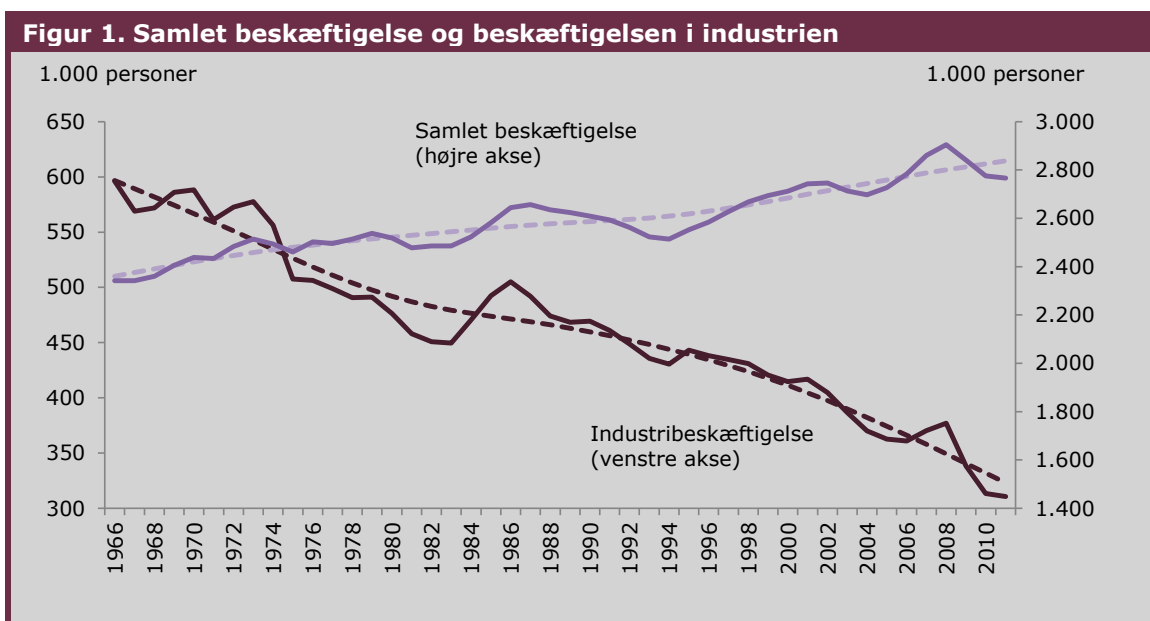
Danmarks produktivitetsudfordring skyldes især lav produktivitetsvækst i serviceerhvervene og i byggeriet. Industriens produktivitetsvækst har været mere opmuntrende.

Gennem de seneste 10-15 år er industriens konkurrenceevne imidlertid forværret, bl.a. som følge af det kraftige opsving i 00'erne. Antallet af industriarbejdspladser er faldet med stor styrke, og finanskrisen har skærpet udfordringerne.

Fra vareproduktion til serviceøkonomi

Siden slutningen af 1960'erne er den samlede beskæftigelse i Danmark steget med ca. ½ mio. personer. I samme periode er industribeskæftigelsen imidlertid stort set halveret. Industribeskæftigelsen er i gennemsnit faldet med ca. 6.000 personer om året de seneste ca. 45 år (se figur 1).

I dag er det kun 11 pct. af de beskæftigede, som arbejder i industrien. Industriens beskæftigelsesandel er faldet med ca. en 1/3 siden 1995.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Det gennemgående mønster er, at industribeskæftigelsen er faldet kraftigt, når vi har haft et økonomisk tilbageslag (i gennemsnit med ca. 60.000 personer), og at industriarbejdspladserne derefter ikke kommer tilbage igen, når konjunkturerne vender.

I de seneste fem konjunkturopgange (fra bund til top), har andre erhverv – især inden for service - stort set tegnet sig for hele den samlede genopretning af beskæftigelsen efter en lavkonjunktur. Industribeskæftigelsen har derimod nærmest stået stille (se boks 3).

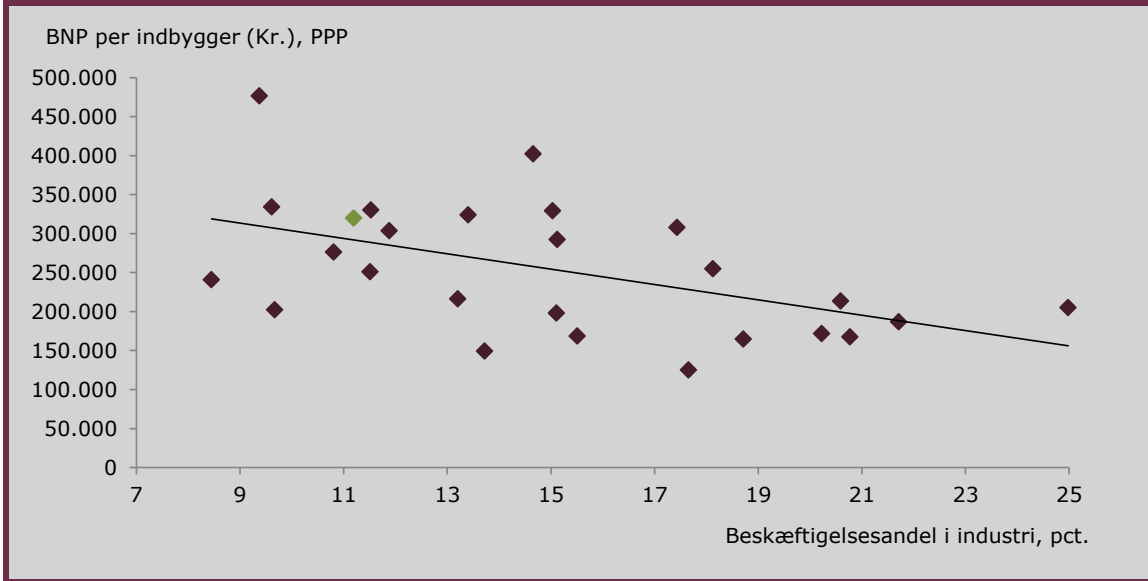
Fald i industribeskæftigelsen er ikke kun et dansk fænomen

De store skift i sektorsammensætningen de seneste årtier er ikke kun et dansk fænomen. Alle udviklede lande har gennemgået forløb med kraftigere fald i beskæftigelsen inden for landbrug og industri og stærk vækst i serviceerhvervene.

Der er oven i købet en tendens til, at de lande, der er kommet længst i denne proces, også er de mest velstående. Lande, som har et højt BNP per indbygger, har typisk også relativt få ansat i deres industrisektor (se figur 2).

Det afspejler til bl.a., at mere velstående lande efterspørger flere serviceydelser – fx sundhedsydelser og oplevelser. Men det understøtter også, at det ikke i sig selv er et problem, at beskæftigelsen flyttes fra industri og landbrug til andre sektorer, som producerer ydelser der efterspørges, og som kan sælges til en god pris.

Udviklingen skal bare være drevet af de rigtige grunde, og ikke være en konsekvens af fx uhensigtsmæssige rammebetingelser, konjunkturforstærkende økonomisk politik, internationale handelshindringer og andre unødigt konkurrencebegrænsende former for regulering. Det skal heller ikke skyldes, at man ikke har fået udnyttet de teknologiske muligheder for konkurrencedygtig industriproduktion på dansk grund.

Figur 2. Velstand og industriens beskæftigelsesandel (2011)

Anm.: BNP per indbygger er opgjort købekraftskorrigeret (PPP).

Kilde: Eurostat og egne beregninger.

Sektorskift afspejler især store ændringer i efterspørgslen, forskelle i sektorernes produktivitetsvækst og international arbejdsdeling

I mange tilfælde er skiftet i retning af større efterspørgsel efter serviceydelser delvist sket via udbygningen af de skattefinansierede serviceydelser. Men fremgangen i servicesektoren har også været stor i lande med en mindre offentlig sektor end den danske.

Da serviceydelser ikke kan importeres i samme omfang som varer, kræver sådan en omstilling, at en større del af den danske arbejdsstyrke beskæftiges i serviceerhvervene. Den proces er bl.a. blevet understøttet og påvirket af, at flere kvinder er kommet ud på arbejdsmarkedet.

Siden slutningen af 1960'erne har produktivitetsvæksten i de vareproducerende erhverv desuden været højere end i serviceerhvervene. Dette har bidraget til at frigøre arbejdskraft til mere hjemmemarkedsorienterede brancher. Desuden har industrien i stigende grad "outsourcet" serviceprægede opgaver til især danske, men også udenlandske servicevirksomheder.

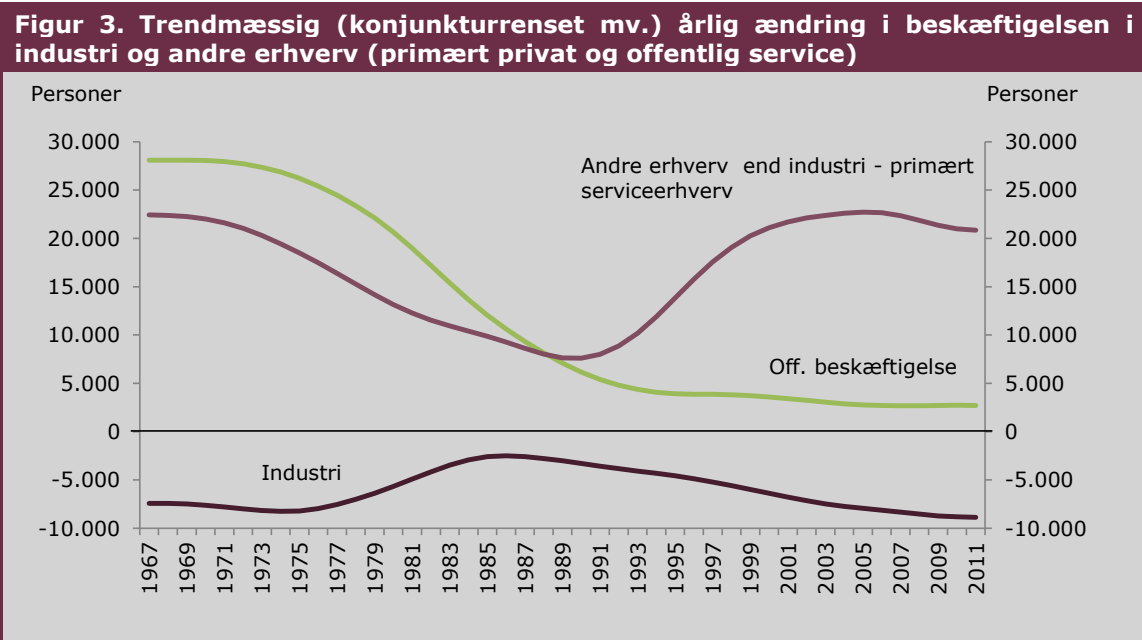
Endelig har stigende international handel og arbejdsdeling – samt globaliseringen af virksomhedernes produktion – bidraget til, at en større del af industriproduktionen kan ske billigere andre steder end i Danmark. Det har medført en stor velstandsfremgang i form af en såkaldt bytteforholdsgevinst (eller konkurrenceevneforværring om man vil), som er udtryk for, at en lang række produkter i dag kan købes markant billigere i udlandet, end hvis vi skulle have produceret dem selv.

International konkurrence og stigende handel mv. har skabt behov for betydelig omstilling og fleksibilitet særligt på arbejdsmarkedet. En række industrier, fx beklædning, læder og fod-

tøjsindustri og skibsværfter, er nærmest presset ud af markedet, og mange jobfunktioner, som tidligere blev varetaget af lavt uddannede, er indirekte – via handel og ny teknologi mv. – gjort overflødige eller flyttet til lavomkostningslande som Kina. Samtidig er uddannelsesniveauet forøget væsentligt i Danmark, hvilket har understøttet udviklingen. Uddannelsespolitikken har således over en længere periode haft central betydning for erhvervsstrukturen, specialiseringsmønstrene i den internationale handel, indkomstfordelingen og udviklingen i velstanden.

Er presset på industrien skærpet de seneste årtier?

De seneste årtier er der visse tegn på, at presset på industrien kan være skærpet. Når man renser for konjunkturbetingede udsving, ser faldet i industriens beskæftigelse således ud til at være forøget. Med de metoder, der er anvendt her, er der tale om, at det årlige beskæftigelsesfald er steget fra ca. 3.000 personer i 1990 til ca. 9.000 personer i 2011 (se figur 3).¹

Anm.: De trendmæssige ændringer i beskæftigelsen er beregnet med et Kalman-filter (med en parameter på 400).

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

En del af forklaringen er formentlig, at trendvæksten i beskæftigelsen i resten af økonomien, og især i serviceerhvervene, er gået kraftigt frem fra ca. 8.000 personer i 1990 til over 20.000 om året i 00'erne (se figur 3).² Gennem de seneste 45 år har der således været en tendens til, at faldet i industribeskæftigelsen har været størst, når der har været stor be-

¹ Der er usikkerhed i opgørelsen af den trendmæssige (eller konjunkturrensede) ændring i beskæftigelsen, bl.a. såkaldt endepunktsusikkerhed.

² I industrien er der ifølge Danmarks Statistik blevet udflyttet 10.300 jobs i perioden 2009-2011 svarende til 3.400 årligt. Niveaumæssigt svarer det til udflytningen i perioden 2001-2006, hvor der årligt blev udflyttet ca. 3.300 jobs. Der er ikke oplysninger fra tidligere år.

skæftigelsesfremgang i de øvrige, mere hjemligt orienterede erhverv, herunder særligt servicesektoren. Det var tilfældet i slutningen af 1960'erne og i 1970'erne og nu i 00'erne.³

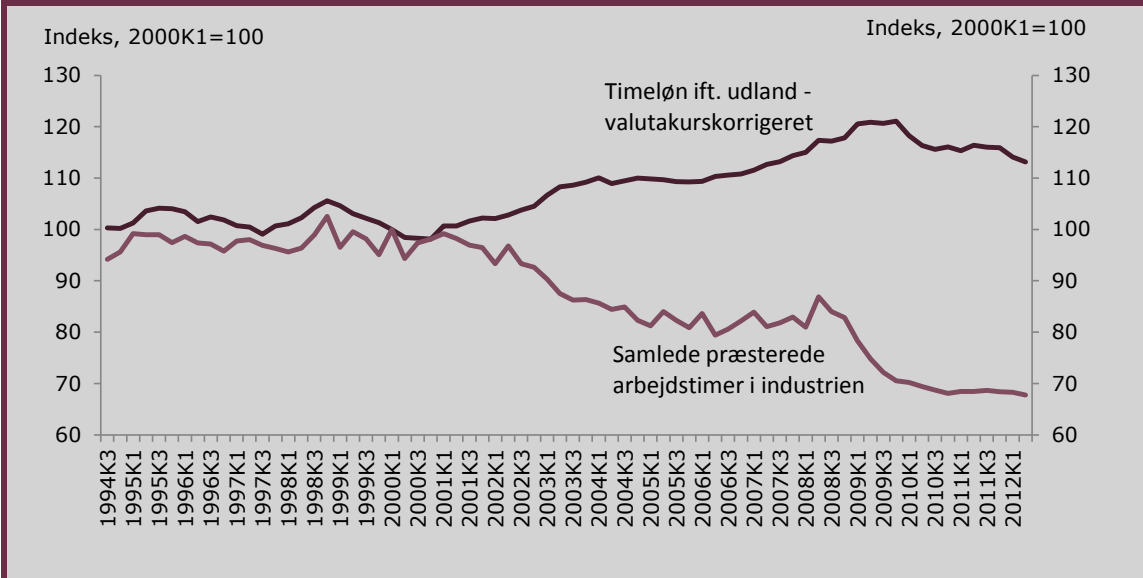
Det skal bl.a. ses i sammenhæng med, at det tilgængelige arbejdsudbud sætter nogle grænser over så lang en tidshorisont. Hvis den underliggende stigning i beskæftigelsen i de erhverv, der ikke er så konkurrenceudsatte, mere vedvarende overstiger det arbejdsudbud, som er til rådighed (med de strukturer der har været på arbejdsmarkedet), må beskæftigelsen gå ned andre steder herunder i industrien.

I 1960'erne og 1970'erne var udbygningen af den offentlige sektor med til at sætte grænser for, hvor meget beskæftigelsen kunne stige i andre erhverv. I 00'erne er det derimod beskæftigelsen i de private serviceerhverv, som er vokset markant, mens bidraget fra den offentlig beskæftigelse har været mere afdæmpet end i de foregående årtier (se figur 3).

En af de mekanismer, som dæmper industriens beskæftigelse, når der er stærk underliggende fremgang i andre dele af økonomien, er lønkonkurrenceevnen. I Danmark er lønkonkurrenceevnen svækket væsentligt i årene fra slutningen af 1990'erne og frem til 2008. De lønstigninger, som blev forhandlet i virksomhederne, var således større end i udlandet i denne periode, mens produktivitetsudviklingen omvendt var langsommere end i de lande, danske virksomheder konkurrerer med. Begge dele har forringet lønkonkurrenceevnen.

Forringelsen af lønkonkurrenceevnen har bidraget til faldet i det samlede antal præsterede arbejdstimer i industrien gennem 00'erne. Samlet er nedgangen på ca. 15 pct. fra 2001 til 2008, hvor højkonjunktoren ellers toppede (se figur 4). I perioden 1994-2001 var billedet et andet. Lønningerne udviklede sig nogenlunde som i udlandet, og antallet af præsterede arbejdstimer i industrien var relativt stabilt.

³ På kort sigt er det oftest sådan, at beskæftigelsen i industri og service påvirkes i samme retning, i hvert fald når der korrigeres for de trendmæssige bevægelser. Det afspejler, at det er efterspørgselsforhold, som er dominerende. Den tendens som ses i figur 3 (hvor konjunkturforskel så vidt muligt er renset ud) er den omvendte: stor fremgang i beskæftigelsen i serviceerhverv mv. er ledsaget af svag vækst i industribeskæftigelsen. Det antyder, at det er udbudsforhold/kapacitetsbegrænsninger, der dominerer.

Figur 4. Lønudvikling i forhold til udlandet og samlede præsterede arbejdstimer i industrien

Anm.: De udenlandske timelønninger er handelsvægtet og valutakurskorrigeret. Data er på kvartalsbasis og rækker frem til 2. kvartal 2012.

Kilde: Nationalbanken, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Finanskrisen har skærpet udfordringerne

Den kraftige højkonjunktur i 00'erne medførte en væsentlig ophedning af økonomien frem til efteråret 2008 og bidrog dermed til svækkelsen af konkurrenceevnen. Konjunkturopgangen var netop kendetegnet ved en kraftig stigning i beskæftigelsen i de private serviceerhverv og i byggeriet, som ikke er specielt konkurrenceudsatte.⁴ Fra 2004 til 2008 steg beskæftigelsen med knap 200.000 personer i disse erhverv. Det er omkring 70 pct. mere end gennemsnittet i de seneste fem højkonjunkturer.

Derimod var industribeskæftigelsen ret stabil i årene fra 2004 til 2008. Den steg kun med ca. 6.000 personer – på trods af den kraftige danske og internationale højkonjunktur.

Samtidig har det konjunkturbetingede fald i industribeskæftigelsen under finanskrisen været større end i en normal lavkonjunktur. Fra 2008 til 2011 er industribeskæftigelsen således reduceret med 66.000 personer. Det svarer til et fald på knap 18 pct. En relativt stor del af jobtabene har ramt ufaglærte.

Udover den svækkede konkurrenceevne, står dansk industri (og andre eksportorienterede brancher) over for usikre konjunkturudsigter i mange af de lande, hvor danske virksomheder har de største markedsandele. Det gælder fx Tyskland, Sverige og Storbritannien. Den offentlige gæld er høj i mange vestlige lande, og finanspolitikken vil derfor formentlig være stram mange steder flere år frem. Samtidig kan virksomheders og forbrugeres adgang til finansiering blive påvirket af de planlagte stramninger af den finansielle regulering. Der er

⁴ Vækstforum, Vækst og fornyelse gennem øget konkurrence, møde i Vækstforum (2010).

usikkerhed om euroens stabilitet og udbredelse, og problemer med at få de finansielle markeder i Europa til at fungere igen. Det bidrager til, at vækstudsigterne for industrien under ét ikke er de bedste.

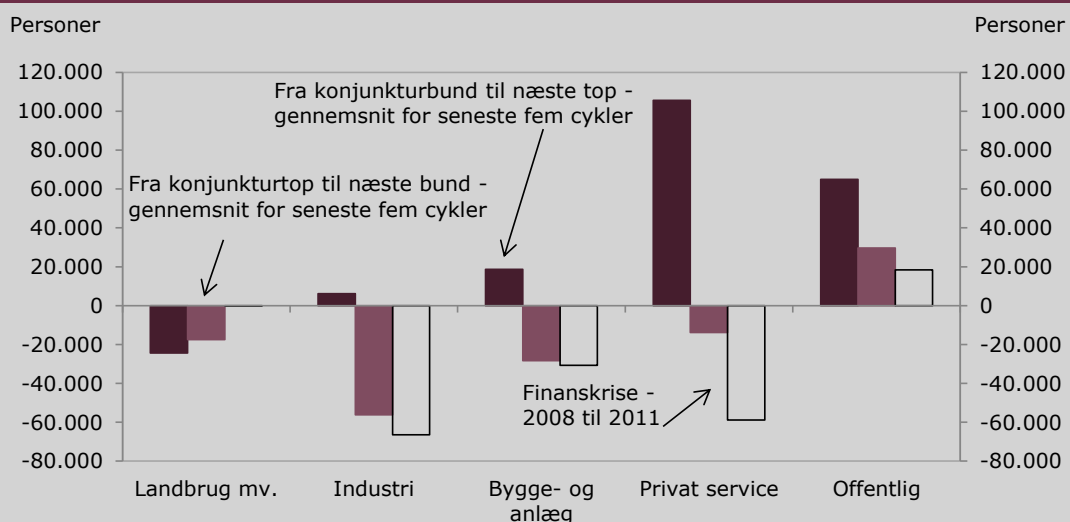
Boks 3. Beskæftigelsen fordelt på brancher i konjunkturopgang og nedgang

Figuren viser den gennemsnitlige beskæftigelsesudvikling i de seneste fem konjunkturopgange og nedgange siden 1966. Det fremgår, at beskæftigelsen i landbruget mv. har været faldende i hele perioden, uanset om der var høj eller lav konjunktur.

I industrien har beskæftigelsen i gennemsnit været stabil i gode tider, men er faldet med i gennemsnit 60.000 personer under tilbageslag. Nedgangen efter finanskrisen (fra 2008 til 2011) er lidt større end gennemsnittet målt i antal personer, men relativt set er der tale om en ret stor nedgang på knap 18 pct. Både for industri og landbrug er disse gennemsnit udtryk for, at erhvervenes beskæftigelse strukturelt er faldet markant siden 1966. I industrien er der selvsagt væsentlige forskelle mellem enkeltbrancher.

Omvendt er de private serviceerhverv vokset markant under hver højkonjunktur, navnlig de sidste to, mens beskæftigelsen har været ret stabil i lavkonjunkturer. Under højkonjunkturerne er beskæftigelsen steget med ca. 100.000 personer i gennemsnit i de private serviceerhverv. I den seneste opgang fra 2004 til 2008 steg beskæftigelsen særligt kraftigt med 160.000 personer, dvs. 60.000 personer over "normalen". Til gengæld har det efterfølgende fald fra 2008-2011 været ekstraordinært stort – nemlig på 60.000 personer.

Den offentlige beskæftigelse er steget i hele perioden, men mest i den første del. Samlet er beskæftigelsen i serviceerhvervene – private og offentlige – steget med 160.000-170.000 personer i gennemsnit i højkonjunkturer, mens den har været svagt stigende i lavkonjunkturer i gennemsnit.

Anm.: Høj- og lavkonjunkturer er identificeret på følgende vis: Den konjunkturrensede udvikling i den samlede beskæftigelse er beregnet med et kalman-filter (med en parameter på 400). Derefter er de konjunkturbetingede bevægelser opgjort ved at trække den konjunkturrensede beskæftigelse fra den faktiske beskæftigelse. Konjunkturlavpunkterne er herefter 1967, 1975, 1983, 1994, 2001. Toppunkterne er 1979, 1987, 2001 og 2008. Disse årstal er fastlagt efter en procedure, hvor et maksimum (minimum) skal opfylde, at der ikke i tre år før og efter er

en større (mindre) forskel mellem beskæftigelsen og den konjunkturrensende beskæftigelse.

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Industriarbejdspladser og de ufaglærte

Industriens efterspørgsel efter ufaglært arbejdskraft er påvirket af den teknologiske udvikling, men også af den internationale handel og arbejdsdeling, herunder handel med og udflytning af produktion til lavomkostningslande. De to forhold påvirker samtidig hinanden, bl.a. fordi øget international konkurrence kan forøge tilskyndelsen til at indføre nye og mindre løntunge produktionsformer i industrien. Derfor ville det være rimeligt at forvente, at andelen af ufaglærte skulle være faldet mere i industrien end i andre brancher.

Fra 1993 til sidst i 2006 er den andel af de beskæftigede i industrien (mellem 30 og 59 år), som er ufaglærte, faldet fra knap 42 pct. til godt 32 pct. Dette fald er næsten præcist lige så stort som i resten af økonomien (se figur 5). I denne periode er der således ikke tegn på, at internationalisering og ny teknologi har medført større fald i industriens efterspørgsel efter ufaglærte end i de andre erhverv. Andelen af ufaglærte i industrien er oven i købet faldet lidt mindre end den samlede andel af ufaglærte i hele befolkningen i aldersgruppen (som er et mål for "udbuddet" af ufaglærte).

Billedet ser imidlertid ud til at være ændret lidt efter 2006. Andelen af ufaglærte øges lidt det efterfølgende år, men falder derefter fra 2008 til sidst i 2010. I denne periode reduceres andelen af ufaglærte mere end dobbelt så kraftigt i industrien som i andre erhverv.

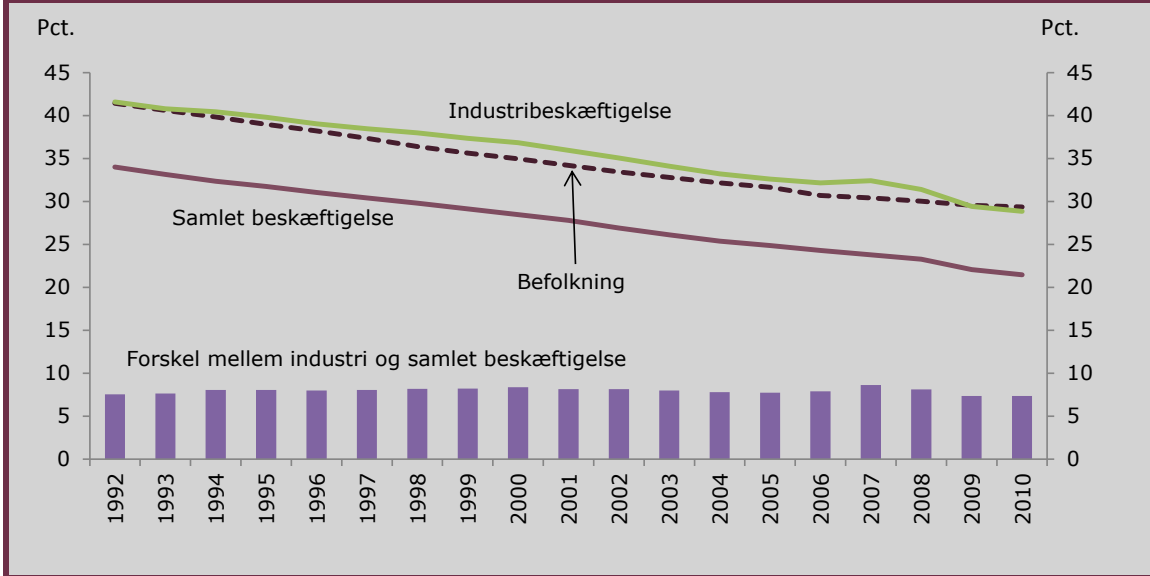
Nye produktionsarbejdspladser i Danmark vil kræve høj produktivitet, dvs. at virksomhederne og de ansatte skal skabe en høj værdi per arbejdstime. Ellers kan virksomheden ikke betale en relativt høj løn og samtidig klare sig i den internationale konkurrence. Kravet om relativ høj produktivitet skyldes også, at Danmark har relativt høje sociale ydelser og høje mindstelønninger sammenlignet med andre lande, som dog ligger noget under de typiske lønninger i industrien. Det sætter en undergrænse for lønniveauet i danske produktionsjob.

Høj produktivitet for ufaglærte kræver typisk, at produktionsmetoderne er kapitalintensive (fx i form af meget maskinkapital per beskæftiget). Det er tilfældet i mange danske industrivirksomheder. Automatisering og nye teknikker vil umiddelbart betyde, at virksomhedernes efterspørger mere højtuddannet arbejdskraft. Imidlertid kan mere automatiserede (og dermed billigere) produktionsmetoder forøge virksomhedens samlede omsætning. Det kan måske endda være betingelsen for fortsat produktion i Danmark. Dette vil isoleret set styrke efterspørgslen efter arbejdskraft, herunder også ufaglærte.

Samlet er uddannelsesniveaue for de beskæftigede i industrien fortsat mindre end i resten af økonomien. Det afspejler primært, at der er relativt få med videregående uddannelser i sektoren og relativt flere faglærte. Den gennemsnitlige uddannelseslængde i industrien (udover grundskolen) var ca. 2,8 år i 2007 for de 30-59-årige, mens den var 3,4 år for alle beskæftigede. Inden for offentlig service var uddannelseslængden 4,2 år. Med det seneste fald

i andelen af ufaglærte i industrien, er det ca. 10 pct. af de beskæftigede uden kompetencegivende uddannelse, som er ansat i industrien.

Figur 5. Andelen af ufaglærte i industrien, samlet beskæftigelse og i befolkningen blandt de 30-59-årige

Anm.: Der er databrud fra november 2007 til november 2008. Tallene er fra november i året.
 Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistiks registre.

Tema 1 - Produktionsomkostninger i Danmark

Flere af de interviewede virksomheder peger på, at det høje danske lønniveau er en udfordring for deres produktion i Danmark. De nævner dog samtidigt, at det høje lønniveau har en disciplinerende effekt, som presser dem til at effektivisere med henblik på at bevare konkurrenceevnen og fastholde produktion i Danmark. Nogle af de effektive løsninger, de har udviklet i Danmark, kan samtidig udbredes som til deres produktion i andre lande.

Det relativt høje danske omkostningsniveau har betydet, at arbejdsintensiv produktion i større skala i et væsentligt omfang er flyttet til lande med lavere lønomkostninger. I virksomhederne er der imidlertid eksempler på, at dele af værdikæden er flyttet tilbage til Danmark igen fx fra Kina. Dette tilskrives bl.a. hastigt stigende lønninger i Kina og forøgede logistikomkostninger. Endvidere kan nye teknologier betyde, at visse dele af den udflyttede produktion bliver rentabel igen i Danmark, men det kræver typisk en mere kapitalintensiv produktionsform.

De øgede automatiseringer i de interviewede virksomheder har medført, at andre produktionsomkostninger har fået større betydning, herunder omkostninger til energi og vand. Efter virksomhedernes opfattelse er de relativt høje danske energiafgifter en udfordring for deres produktion i Danmark. Ifølge virksomhederne stiller afgifterne dem dårligere i den internationale konkurrence end virksomheder i fx Tyskland og Sverige. Samtidig peger virksomhederne dog på, at energiafgifterne har gjort dem mere energieffektive.

Produktionsomkostninger er drevet af en lang række faktorer, herunder anskaffelsesprisen på råvarer, hjælpematerialer, løn og en indirekte omkostninger, som vedligeholdelse og afskrivninger. I dette afsnit ser vi især nærmere på løn- og energiomkostninger.

Danske medarbejdere er dyre men produktive

Mere end halvdelen af den danske industriproduktion bliver solgt på de internationale markeder. De produktionsomkostninger, som bestemmes af danske forhold, har derfor betydning for virksomhedernes internationale konkurrenceevne og dermed for afsætningsmulighederne. Det gælder bl.a. lønomkostningerne, som udgør godt 21 pct. af den samlede produktionsværdi i industrien, men med store forskelle mellem virksomhederne.

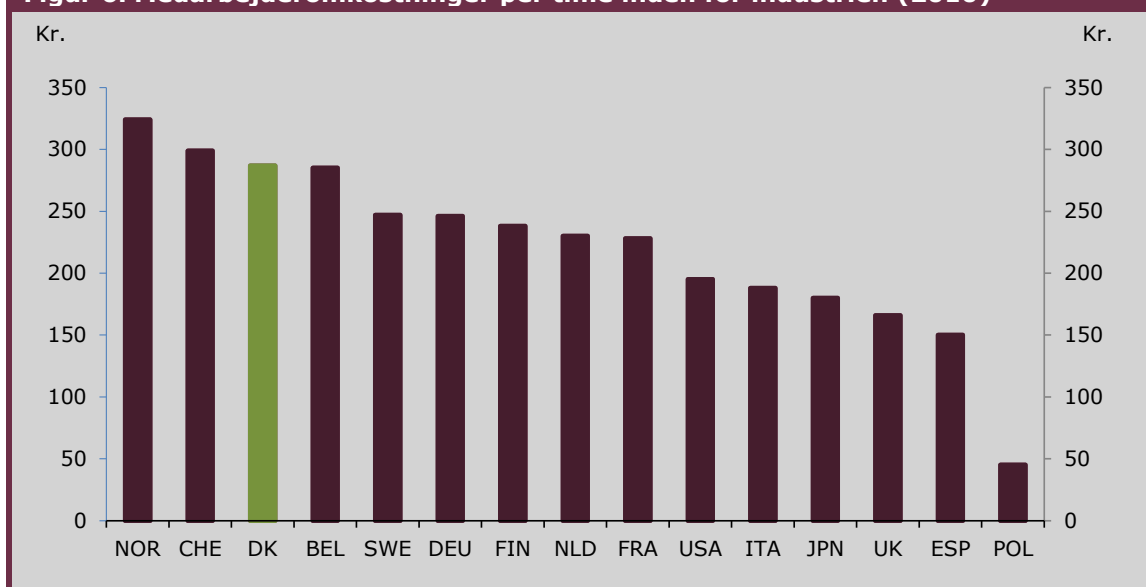
I gennemsnit er de samlede medarbejderomkostninger i industrien på omkring 290 kr. i timen (se figur 6).⁵ Det er mere end i de fleste andre lande, og Danmark er kun overgået af Norge og Schweiz. Det stiller store krav til effektivitet og produktivitet i virksomhederne.

⁵ International sammenligning af medarbejderomkostninger for de samlede industrisektorer er ikke uproblematisk, da der kan være betydelige forskelle i sektorsammensætningen inden for industrien på tværs af landene. Derudover kan der fx være ansættelses- og afskedigelsesregler, der påvirker medarbejderomkostningerne, men som sammenligningen ikke tager højde for.

I årtiet frem mod finanskrisen er lønkonkurrenceevnen blevet svækket. De gennemsnitlige timelønsomkostninger per produceret enhed er således steget ca. 20 pct. mere i Danmark, end i de lande, danske virksomheder eksporterer til. Forværringen af lønkonkurrenceevnen er sandsynligvis en del af forklaringen på, at Danmark har tabt eksportmarkedsandele på omtrent 20 pct. opgjort i mængder. Dette tab af markedsandele har svækket industribe- skæftigelsen.

Den forringede konkurrenceevne afspejler både en relativt høj lønstigningstakt og en svag produktivitetsvækst siden slutningen af 1990'erne. Efter 2008 er lønkonkurrenceevnen dog forbedret lidt igen. Bl.a. er lønstigningerne kommet ned på et lavt niveau med baggrund i den stigende ledighed. Samtidigt skønnes de kommende års lønstigninger at ligge på et hi- storisk lavt niveau.⁶

Figur 6. Medarbejderomkostninger per time inden for industrien (2010)

Anm.: Samlede medarbejderomkostninger per time. For Danmark er anvendt data fra Eurostat, da der angiveligt er en fejl i den nuværende opgørelse fra Bureau of Labor Statistics (BLS) for Danmark. For de øvrige lande er anvendt data fra BLS (hourly compensation costs in manufacturing).

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet på baggrund af BLS, Eurostat og DA.

Andre omkostninger end løn får stigende betydning

Lønomkostningernes andel af industriens produktionsværdi reduceret gennem de senere år fra ca. 25. pct. i 1990 til ca. 21 pct. i 2011 (se figur 7). Det kan afspejle, at den faldende beskæftigelse måske har ramt mere løntunge virksomheder, men også at øget automatisering og effektivisering i virksomhederne kan have nedbragt lønomkostningerne.

⁶ Økonomi- og Indenrigsministeriet, Økonomisk Redegørelse, december 2012.

Desuden er industriens udgifter til køb af ydelser i bl.a. servicesektoren forøget (som andel af produktionsværdien). Det betyder, at konkurrenceforhold og lønudvikling i serviceerhvervene har fået større betydning for industriens konkurrenceevne.

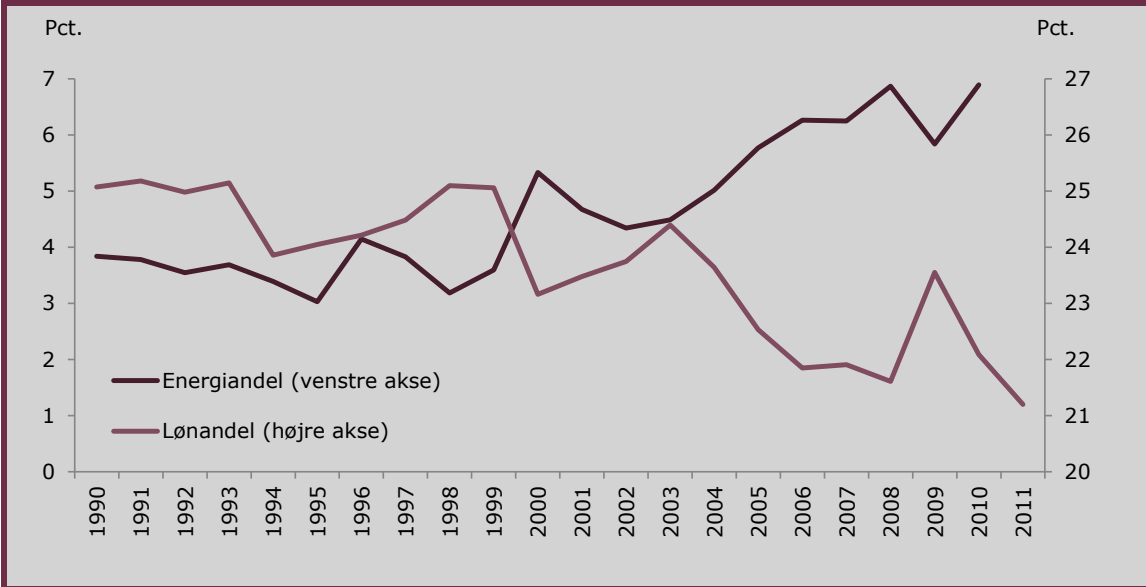
Samtidig er energiudgifternes andel af industriens produktionsværdi steget fra ca. 3 pct. i slutningen af 1990'erne til 7 pct. i 2010. Dette er sket på trods af, at der er gennemført energieffektiviseringer, og energiintensiteten i sektoren er faldet. Det svarer til, at energiudgifterne i dag udgør omkring 1/3 af de samlede lønomkostninger i industrien.

Energiudgifternes større vægt betyder, at isolerede danske afgiftsforhøjelser på energi kan have større betydning for virksomhedernes konkurrenceevne. Det gælder selvsagt særligt i de virksomheder, som er meget energiintensive, og som ikke kompenseres med afgiftslemper (se også case 1).

Case 1. Novozymes udgifter til energi svarer til de samlede lønudgifter

Novozymes vigtigste forretningsområde er enzymer til industriel anvendelse. Enzymer anvendes bl.a. til vaskemiddel- og fødevarer og i landbruget. Novozymes blev etableret som selvstændig virksomhed i 2000, og i midten af 00'erne udarbejdede virksomheden en strategi for placering af produktion, herunder om udflytning til bl.a. Kina skulle fortsættes. Novozymes valgte at satse på, at de danske fabrikker fortsat skal stå for en markant del af Novozymes samlede produktion, herunder at servicere det vigtige europæiske marked, og virksomheden har investeret betydeligt i at rationalisere og automatisere deres danske produktion.

Det har medvirket til, at Novozymes har nedbragt lønandelen markant (i selve enzymproduktionen), så de direkte lønudgifter i dag omtrent svarer til de direkte energiudgifter. Novozymes vurderer, at energiudgifterne er høje i Danmark sammenlignet med mange andre lande. I eksempelvis USA, hvor Novozymes også har etableret sig, udgør energiudgifterne kun det halve af i Danmark. Ifølge Novozymes skal en del af forklaringen findes i de danske energiafgifter, herunder PSO-afgiften.

Figur 7. Energi- og lønomkostninger i industrien som andel af den samlede produktionsværdi

Anm.: Virksomhedernes samlede energiudgifter og udgifter til aflønning af ansatte sat i forhold til produktionsværdien.

Kilde: Erhvervs- og Vækstministeriet, Redegørelse om vækst og konkurrenceevne (2012), Danmarks Statistik og egne beregninger.

Virksomhedernes brug af energi er hårdere beskattet i Danmark end i mange andre lande. Der kan endvidere også være stor forskel på, hvordan afgiftsreglerne bliver administreret på tværs af lande (se også case 2).

I Danmark beskattes energiforbrug og emissioner via NO_x-, SO₂- og CO₂-afgifter samt via EU's CO₂-kvotemarked. Dertil kommer energiafgifter knyttet til olie, kul, gas, el samt affaldsvarme og PSO-afgifter. Der findes dog dispensationer for visse energiintensive og konkurrenceudsatte virksomheder.

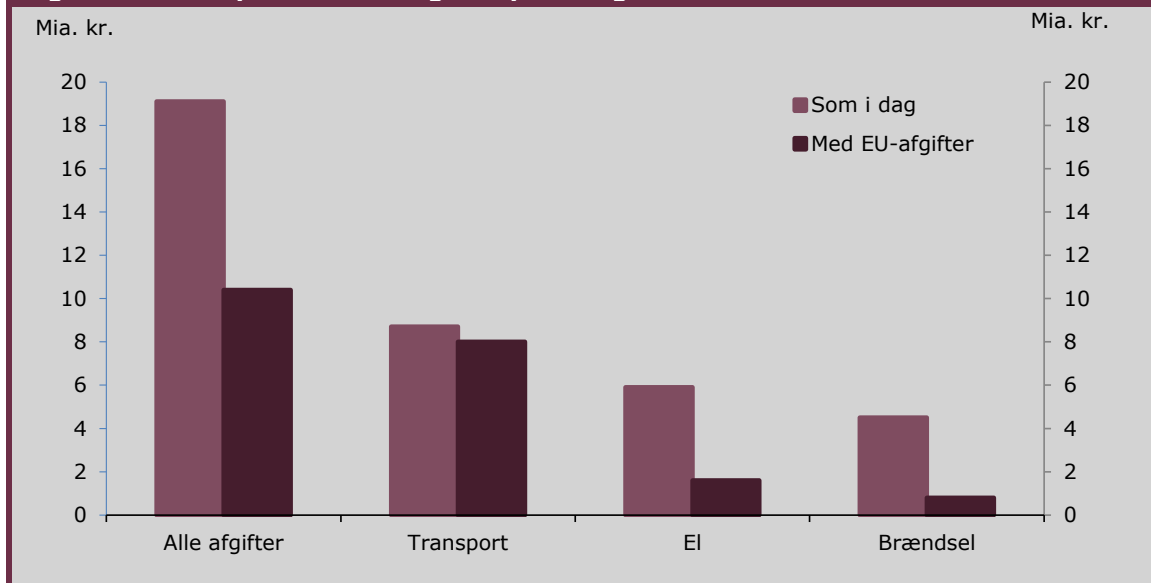
Det danske energiafgiftssystem er komplekst, og det samme gælder for mange andre EU-lande, hvilket vanskeliggør internationale sammenligninger. Skatteministeriet har dog foretaget en hypotetisk beregning af, hvad afgiftsprovenuet ville være i Danmark, hvis de gennemsnitlige satser i EU blev anvendt i Danmark. Beregningen viser, at det danske afgiftsprovenu fra virksomhederne ville blive omtrent halveret (se figur 8). Forskellen skal primært tilskrives høje danske afgifter på el og brændsel, hvor de danske afgifter er omkring 4 gange højere end EU-gennemsnittet.

De høje danske emissionsrelaterede afgifter skal ses i lyset af de danske politiske målsætninger på klima- og miljøområdet, som er relativt ambitiøse. Afgifterne er ifølge Skatteministeriet større end det, der umiddelbart kan begrundes af de eksterne miljøomkostninger fra energiforbruget, som dog er vanskelige at opgøre. Målene knytter sig bl.a. til, hvor meget vedvarende energi (VE) skal udgøre af det endelige forbrug i 2020, og kræver afgiftspolitiske

virkemidler, hvis de skal nås på en omkostningseffektiv måde. Den nuværende afgiftsstruktur opfylder imidlertid næppe kravet om at være omkostningseffektiv.

Udover de afgifter, der indgår i det offentlige budget, skal der også tages højde for PSO-afgiften, som er en del af støtteordningen til VE. Andre lande har også lignende afgifter, men Skatteministeriet vurderer, at afgiften er højere i Danmark end i resten af EU.

Figur 8. Samlet provenu fra afgifter på energi anvendt i erhvervene

Anm.: "Som i dag" angiver danske afgifter i 2013 før serviceeftersynet. "Med EU-afgifter" er beregnet ved et gennemsnit af afgiftssatserne i andre lande. Der er ikke taget højde for særlige lempelser. Satserne i andre lande vedrører fortrinsvist 2010.

Kilde: Skatteministeriet, Energiafgift for erhverv og konkurrenceevne (2011).

Case 2. Rockwool oplever en anden praksis i administration af energiafgifter i Danmark end i andre lande

Kerneforretningen hos Rockwool koncernen er produktion af stenuldsprodukter til primært isolering mv., som er baseret på smeltning af sten og andre råmaterialer – inklusive en stor mængde genbrugsmaterialer. Derudover producerer virksomheden en række afledte produkter, som fx indendørs loftsplader. En af Rockwool koncernens store udfordringer er, at den færdigproducerede stenuld fylder meget, hvorfor logistikomkostninger er en central parameter. Rockwool har derfor behov for at have produktion relativt tæt på markedet.

Reglerne om energiafgifter og andre miljørelaterede afgifter indeholder på EU-niveau visse lempelser for energiintensive virksomheder. Rockwools fabrikker er generelt kategoriseret som energiintensive. Studier gennemført af både KPMG og DI viser imidlertid, at der er stor forskel på, hvordan reglerne for lempelser håndhæves i de forskellige EU-medlemslande. Førnævnte studier viser, at Danmark fortolker reglerne snævrere end de fleste andre medlemslande, og at Danmark derfor samlet set pålægger den danske procesindustri de højeste energiafgifter i EU.

Dette svækker Rockwool koncernens konkurrenceevne i et frit marked, og virksomheden efterspørger derfor øget harmonisering i administrationen af miljøkrav og afgifter mv. i EU. Rockwool koncernen er som udgangspunkt ikke modstander af afgifter, der forbedrer miljøet, men ønsker en bedre harmonisering inden for EU.

Debat om det danske omkostningsniveau

1. **Hvor stor er den danske lønkonkurrenceevneudfordring egentlig, herunder i forhold til at oprette nye produktionsarbejdspladser?** Igennem 00'erne var lønstigningstakten generelt højere end i udlandet. I de seneste overenskomstforhandlinger er der blevet udvist løntilbageholdenhed på centralt niveau, og de aftalte lønstigninger har på det seneste ligget lavere end i udlandet.
2. **Svækker de danske energiafgifter danske virksomheders konkurrenceevne unødigt?** De danske virksomheder er pålagt en række miljø- og energiafgifter, herunder PSO- og CO₂-afgift. Der kan være behov for at undersøge nærmere, om disse afgifter er sammensat således, at miljø- og klima hensyn varetages uden, at virksomhedernes omkostninger forøges unødigt.
3. **Er administrationen af EU-afgifter tilstrækkeligt harmoniseret?** Nogle virksomheder oplever, at danske myndigheder har en strengere praksis end andre lande, når de administrerer de fælles EU-regler på energiafgiftsområdet. Der kan være behov for at se på øget harmonisering af administration og praksis på tværs af EU.

Tema 2 - Etablering af produktion i Danmark

De interviewede virksomheders beslutning om at placere eller udvide produktionsfaciliteter i Danmark afhænger af en række forhold i et komplekst samspil. Foruden kvalitet og pris på arbejdsudbud samt omkostninger til anlæg og drift fremhæver flere af virksomhederne bl.a. samarbejdet med de offentlige myndigheder. Overordnet har virksomhederne et positivt indtryk af de danske myndigheders governance og opgavevaretagelse. Dette gælder ikke mindst den høje beskyttelse af immaterielle rettigheder (IPR) og fraværet af korruption.

Enkelte af virksomhederne oplever dog, at myndighederne i andre lande i højere grad er imødekommende over for etablering af nye produktionsfaciliteter. Det kan fx dreje sig om hurtigere sagsbehandling ved miljøtilladelser og bistand til at finde egnede fabriksgrunde, ligesom der i nogle tilfælde gives lempelig beskatning i en årrække. Endvidere fremhæver enkelte af virksomhederne eksempler, hvor koordinationen mellem offentlige myndigheder i Danmark har været utilstrækkelig.

Ifølge flere af virksomhederne er et højt prisniveau hos danske underleverandører en væsentlig udfordring ved etablering i Danmark. Virksomhederne vurderer i særdeleshed, at prisniveauet er højt i bygge- og anlægssektoren, som følge af manglende konkurrence i sektoren. Det reducerer virksomhedernes lyst til at etablere ny produktion i Danmark. Generelt er det væsentligt dyrere at opføre produktionsfaciliteter i Danmark end i andre lande.

Når virksomhederne skal forklare, hvorfor de har valgt at udvide eller bygge nye produktionsfaciliteter i Danmark, er en typisk begrundelse, at de af historiske årsager er etableret i Danmark. Flere af de interviewede virksomheder vurderer, at de formentligt ville vælge et andet europæisk land, hvis de – helt hypotetisk – skulle starte forfra.

Højt prisniveau på hjemmemarkedet kan presse konkurrenceevnen

Mange forhold har betydning for etableringsomkostningerne ved en produktionsudvidelse. Udover de direkte omkostninger til finansiering og opførelse af produktionsfaciliteten, spiller det ind, hvor hurtigt der fx kan opnås en bestemt bygge- og/eller miljøtilladelse. Der kan også være mere virksomhedsspecifikke forhold, som kan påvirke etableringsbeslutningen. Der er fx eksempler på, at virksomheder får tilbudt særligt gunstige skatteregler eller lave afgifter ved etablering i andre lande (se også case 3).

Case 3. Coloplast og Novozymes har forhandlet attraktive vilkår ved etablering i andre lande

Coloplast udvikler produkter til brug inden for sundhedssektoren. Forretningsområderne dækker bl.a. stomi og kontinens, og det største markedsområde er inden for Europa. Coloplast beskæftiger ca. 4.000 medarbejdere på deres fabrikker rundt omkring i verden. Coloplast har etableret en del af sin volumenproduktion i Ungarn. I forbindelse med etableringen af produktionen i Ungarn har Coloplast oplevet en stor imødekommenhed

hos de lokale myndigheder. Dette gælder bl.a. hjælp til at finde egnede fabriksgrunde. I det hele taget oplever Coloplast en form for stolthed hos mange af de udenlandske myndigheder over, at virksomheden har valgt at placere produktionsvirksomhed i netop deres land.

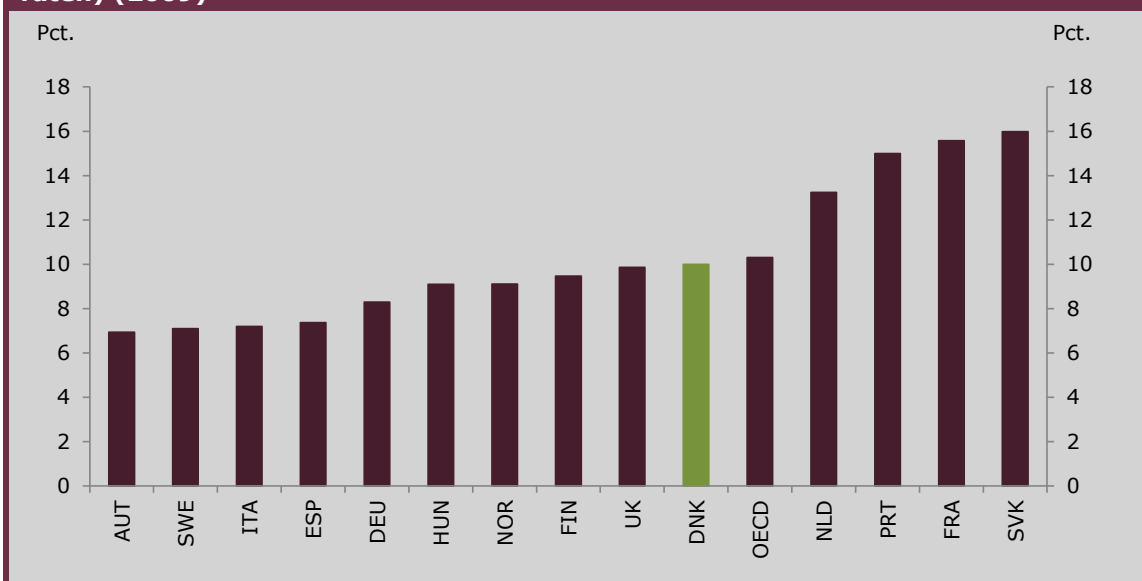
Novozymes er i forbindelse med placering af nye produktionsfaciliteter blevet tilbudt en række fordelagtige vilkår i andre lande. I forbindelse med en tidligere opførelse en produktionsfacilitet i Kina blev der således tilbudt en længere periode, hvor virksomhedsoverskuddet ikke var underlagt beskatning. Hertil kom også en periode med gunstige afskrivningsregler. Ligeledes blev Novozymes i forbindelse med opførelsen af en produktionsfacilitet i USA tilbudt attraktive byggegrunde og en periode med særligt lave energifgifter. Ifølge Novozymes illustrerer disse eksempler den hårde konkurrence, Danmark er oppe i mod, når virksomhederne skal vælge, hvor de skal placere deres produktionsudvidelser.

Danske produktionsvirksomheder har typisk allerede foretaget større investeringer i Danmark, som kan kræve løbende ekstra investeringer for at vedligeholde og eventuelt effektivisere produktionen. I disse situationer skal virksomheden træffe beslutning om, hvorvidt der skal investeres i Danmark, eller om de skal foretage nye investeringer i udlandet.

Danmark ligger i midterfeltet i forhold til andelen af nyetablerede virksomheder (se figur 9). Der er i det seneste år sket et fald i antallet af nyregistrerede virksomheder, hvilket skal ses i lyset af den økonomiske afmatning.

Ifølge Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen ligger de danske priser på varer og tjenester noget over gennemsnittet i EU, selvom man tager højde for det højere danske velstandsniveau og de danske afgifter mv. Det vurderes, at en væsentlig del af forskellen skyldes svag konkurrence i Danmark. Produktionen i eksporterende virksomheder baserer sig bl.a. på indendlandske underleverandører i servicesektoren og byggeriet. Utilstrækkelig konkurrence i disse erhverv kan derfor svække konkurrenceevnen blandt internationalt orienterede industrivirksomheder i Danmark. Hvis de danske priser i hjemmemarkedserhververne var på linje med EU, ville det således forbedre den danske konkurrenceevne.⁷

⁷ Vækstforum, Vækst og fornyelse gennem øget konkurrence, møde i Vækstforum (2010).

Figur 9. Antal nye virksomheder i procent af samtlige virksomheder (etableringsraten) (2009)

Kilde: Erhvervs- og Vækstministeriet, Redegørelse om vækst og konkurrenceevne (2012).

For især små og mellemstore virksomheder kan adgangen til risikovillig kapital være en vigtig forudsætning for, at virksomhederne vil investere i udviklingen af nye forretningsmodeller, produkter m.v. Danmark ligger over OECD-gennemsnittet, når det gælder ventureinvesteringer, men ligger lavere end i bl.a. Sverige, Norge og Finland.⁸ Venturekapital anvendes typisk til at finansiere mere langsigtede projekter, hvor usikkerheden er høj i virksomhedens første leveår.

Mere generelt har tendensen siden 2008 været, at bankernes udlån til industrivirksomhederne er faldet.⁹ Dette kan skyldes, at virksomhederne har efterspurgt mindre lånekapital, men det afspejler formentligt også, at kreditpolitikken er strammet hos banker og øvrige låneinstitutter. Ny finansiel regulering kan påvirke virksomhedernes adgang til finansiering de kommende år.

Samarbejdet mellem virksomheder og myndigheder

Virksomheder, som ønsker at udvide produktionsfaciliteter, skal typisk have tilladelser fra flere forskellige offentlige myndigheder, fx bygge- og miljøtilladelser. Det er derfor vigtigt, at samarbejdet og dialogen med de offentlige instanser fungerer og ikke giver anledning til unødige forsinkelser. Hvis beslutningerne trækker ud, forøger det virksomhedernes etableringsomkostninger og i sidste ende rentabiliteten af deres investeringer, idet produktionen og dermed afkastet af investeringen forsinkes.

⁸ Erhvervs- og Vækstministeriet, Redegørelse om vækst og konkurrenceevne (2012).

⁹ Danmarks Vækstråd, Danmarks Vækstråds anbefalinger om Danmark som produktionsland (2012).

I løbet af de sidste godt ti år er virksomhedernes omkostninger ved indberetninger m.v. til myndighederne mindsket. Omkostningerne er reduceret med i størrelsesordenen 7,6 mia. kr. årligt.¹⁰ Selvom Danmark er et af de lande, hvor det tager kortest tid at få registreret en ny virksomhed,¹¹ kan der være områder, hvor samarbejdet med myndighederne kan forbedres (se også case 4). Der kan eksempelvis være store forskelle på, hvor langt tid de enkelte kommuner bruger på sagsbehandling af byggetilladelser.¹²

Case 4. Manglende myndighedssamspil giver udfordringer i dagligdagen i Danish Crown

Danish Crown er en fødevarer virksomhed, der producerer svine- og oksekød til markeder over hele verden. I begyndelsen af 00'erne ændrede virksomheden kurs og begyndte at investere i produktion i udlandet, dels for at komme tættere på forbrugerne og dels for at forbedre konkurrenceevnen. Dette har bl.a. betydet, at der fra 2005 til 2011 blev udflyttet mellem 5.000 og 6.000 arbejdspladser til landene omkring Danmark, især Tyskland og Polen. Det er den mest arbejdskraftsintensive del af produktionen, fx opskæring og udbening af produkter og forarbejdning til pølser og bacon, som er blevet udflyttet.

Som fødevarerproducerende virksomhed skal Danish Crown leve op til en række krav til indretning af hensyn til rengøring, hygiejne m.v. Disse krav håndhæves af én myndighed og indebærer bl.a., at store dele af produktionsområderne i Danish Crowns anlæg skal beklædes med fliser af hygiejne hensyn.

Efterfølgende er Danish Crown så blevet mødt af krav fra en anden myndighed om omsætning af lyddæmpende konstruktioner for at tilgodese arbejdsmiljøet. En opfyldelse af den anden myndigheds krav til støjdempering med tilgængelige tekniske og materiale-mæssige løsninger kan imidlertid ikke leve op til den første myndigheds hygiejnekrav (krav om at alle overflader skal kunne rengøres). Danish Crown oplever således en manglende koordination mellem myndighedernes krav til indretning. Samtidigt oplever de større samarbejde og fleksibilitet mellem de relevante myndigheder i andre produktionslande. Konkret savner Danish Crown én enkelt kontaktperson ("Single Point of Contact") og en fælles linje i myndighedernes krav.

¹⁰ Danmarks Vækstråd, Danmarks Vækstråds anbefalinger om Danmark som produktionsland (2012). Baseret på den aktivitetsbaserede måling af virksomhedernes administrative byrder (AMVAB-målingen).

¹¹ Erhvervs- og Vækstministeriet, Redegørelse om vækst og konkurrenceevne (2012).

¹² Danmarks Vækstråd, Danmarks Vækstråds anbefalinger om Danmark som produktionsland (2012).

Debat om virksomhedernes etableringsomkostninger

4. **Fører en svag konkurrence hos underleverandører til højere etableringsomkostninger, og begrænser det mulighederne for at etablere nye produktionsarbejdspladser?** Virksomhedernes internationale konkurrenceevne kan blive svækket af svag konkurrence blandt virksomheder, der primært producerer til hjemmemarkedet.
5. **Satser danske virksomheder i høj nok grad på produktion i Danmark?** Er der nok fokus på investeringer i automatisering af produktionen, som kan medvirke til at nedbringe virksomhedernes omkostningsniveau? Investerer virksomhederne nok i at nedbringe omkostningsniveauet? Kan gode erfaringer i højere grad udveksles mellem virksomheder? Er der særlige forhold – fx i form af konkurrencebegrænsende regulering, vanskeligheder med at få finansiering, skatteforhold mv., som i særlig grad og unødigt bremser etablering af produktionsarbejdspladser.
6. **Kan forbedret myndighedssamarbejde gøre etablering nemmere?** Tid er en vigtig faktor for virksomhederne i forbindelse med om- og nybygning af produktionsfaciliteter. Der kan være behov for hurtigere og mere sammenhængende sagsbehandling fx for at få relevante bygge- og miljøtilladelser. En model, hvor virksomhederne har én kontakt ("Single Point of Contact"), som koordinerer arbejdet på tværs af de offentlige myndigheder, kan undersøges nærmere.

Tema 3 - Forskning og udvikling i virksomhederne

Generelt har de interviewede virksomheder meget fokus på forskning og udvikling (F&U). Deres F&U-investeringer har givet sig udslag i markante innovationer, som har medvirket til, at de i dag er blandt de førende inden for deres forretningsområder. Virksomhedernes innovationer er bl.a. sket inden for produkt- og procesudvikling og har sænket deres produktionsomkostninger. Et fællestræk for flere af virksomhederne er, at de har mange patenter og hvert år opnår nye patenter.

Virksomhederne ser en nær sammenhæng mellem F&U og den del af produktionsprocessen, der ligger i Danmark, og de taler om såkaldte "innovationsfabrikker". For nogle af virksomhederne ses en vis produktion i Danmark nærmest som en forudsætning for den F&U, der sker på dansk grund, men sammenhængen varierer fra virksomhed til virksomhed.

Formålet med innovationsfabrikkerne er at modne nye produkter og/eller processer fra udviklingsafdelingen, hvilket typisk sker gennem en iterativ proces. Enkelte virksomheder understreger forskellen mellem innovationsfabrikkerne og masseproduktionen/volumenproduktionen. Hos flere af virksomhederne er en væsentlig del af volumenproduktionen flyttet til udlandet. Samtidigt har virksomhederne typisk valgt at have innovationsfabrikker i Danmark. F&U kan dog også sagtens foregå i udlandet, bl.a. fordi nogle af disse aktiviteter med fordel kan ske tæt ved markedet/kunden.

Virksomhederne har generelt ikke væsentlige problemer med at finde højt kvalificeret arbejdskraft i Danmark, men påpeger at især højtuddannede med kompetencer inden for naturvidenskab m.v. er en afgørende betingelse for deres aktiviteter i Danmark.

Enkelte af virksomhederne efterspørger et forbedret samarbejde mellem den private og offentlige forskning. Der peges på, at man formentlig kan få større afkast af de strategiske forskningsmidler ved fx at give personer med konkret branchekendskab større indflydelse på udlodning af strategiske forskningsmidler.

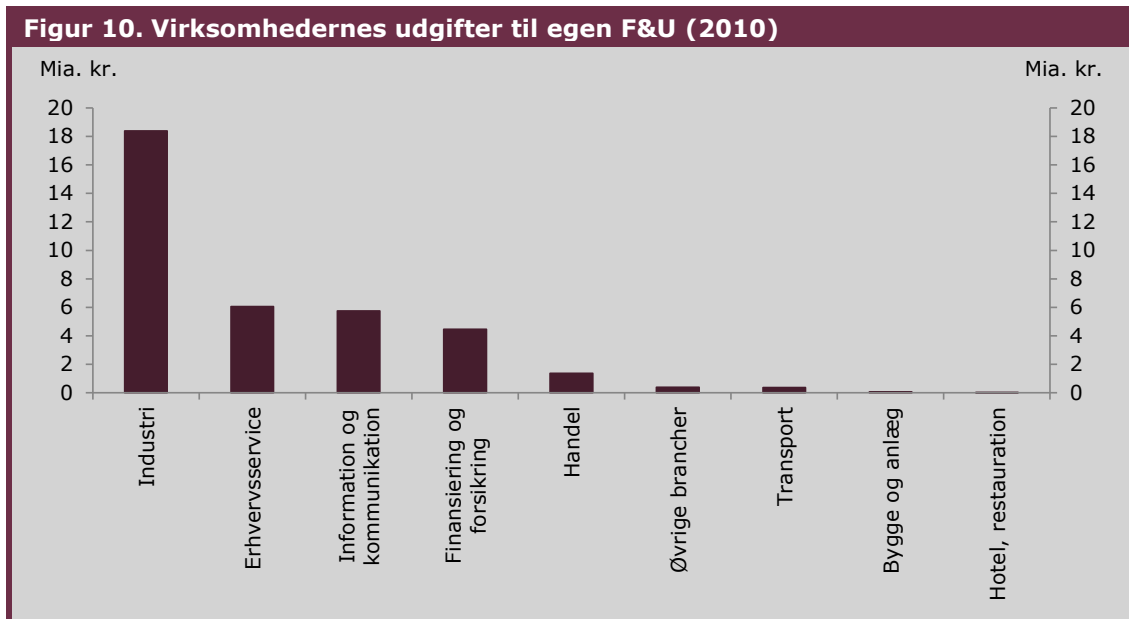
Flytter F&U med, når produktion flytter ud af Danmark?

Danmark er et af de lande, der investerer mest i forskning og udvikling (F&U). Dette gælder offentlige investeringer i grundforskning m.v., men også virksomhedernes egne investeringer i F&U.¹³ Nyere analyser peger på, at F&U-aktiviteterne kan være en vigtig forudsætning for virksomhedernes evne til at innovere, og at innovation kan føre til øget værdiskabelse i den enkelte virksomhed.¹⁴ Dette kan fx ske gennem lanceringen af nye produkter eller ved nye produktionsprocesser.

¹³ Investeringerne er steget fra et forholdsvist lavt niveau. Når man ser på den samlede beholdning af F&U-kapital (dvs. de akkumulerede investeringer) ligger Danmark under lande som Sverige, Tyskland og USA.

¹⁴ Junge, M. og A. Sørensen, Innovation og produktivitet, CEPR (2010), og De Økonomiske Råd, Dansk Økonomi, Efterår 2010.

Industrien er den branche, der har de største investeringer i egen F&U. Sektorens investeringer udgjorde omkring 18 mia. kr. i 2010 (se figur 10), hvilket svarer til 1 pct. af det danske BNP. Industrien står dermed for halvdelen af den private sektors investeringer i F&U og ca. 1/3 af de samlede investeringer i F&U. Mere end hver fjerde virksomhed udfører selv eller køber F&U, skaffer patenter m.v.¹⁵ Industrien indkøber bl.a. F&U-ydelser fra danske virksomheder i servicesektoren.

Kilde: Danmarks Statistik.

På sigt vil den viden, der opbygges i en virksomhed, helt eller delvist blive spredt til andre virksomheder. Derfor er det samfundsøkonomiske afkast af investeringer i F&U ofte større end virksomhedens eget afkast. Samtidig er F&U-aktiviteter i virksomhederne, og de højt kvalificerede medarbejdere som disse aktiviteter normalt kræver, ofte en forudsætning for at forstå og udnytte de muligheder, som andre landes F&U kan give anledning til. Det er centralt, da Danmark er et lille land, og vi derfor skal være gode til at anvende og kommercialisere den viden, som frembringes i resten af verden.

Derfor er det også vigtigt at afklare, om udflytning af egentlig produktion på længere sigt vil føre til udflytning af F&U aktiviteter. Dette kaldes ofte for "to-faset" udflytning og afspejler fx, at virksomheden kan have behov for, at udviklingsarbejdet i en virksomhed foregår tæt på dele af værdikæden i produktionen. Fx ved at nyudviklede produkter gradvist bliver forbedret gennem erfaringsudvekslinger mellem produktions- og udviklingsmedarbejdere.

¹⁵ Generelt set er det store virksomheder, der står for F&U-aktiviteterne, og knap 60 pct. af virksomhederne med mere end 1.000 ansatte (i årsværk) har udført egen F&U i 2010. Til sammenligning er det 15 pct. af virksomhederne med under 50 ansatte (i årsværk). Tallene stammer fra Danmarks Statistik, Innovation og Forskning (2012).

Omkring 6 pct. af de danske industrivirksomheder har flyttet F&U-aktiviteter til udlandet i løbet af 2009-2011. Dette er noget mere end blandt de danske virksomheder generelt, hvor ca. 3 pct. har udflyttet F&U.¹⁶ Industrivirksomhederne udflytter samtidigt langt oftere kerneaktiviteter end andre virksomheder.

Meget tyder imidlertid på, at øget udflytning af produktion ikke medfører færre investeringer i F&U i Danmark. De virksomheder, som har flyttet kerneaktiviteter til udlandet, investerer således i højere grad i F&U i Danmark end virksomheder, der ikke har udflyttet produktion m.v.¹⁷

Dette udelukker selv sagt ikke "to-faset" udflytning. Der er således tegn på, at udflytning af F&U sker i kølvandet på udflytning af produktion til udlandet, men indtil videre foretager virksomhederne sideløbende F&U-investeringer i Danmark. Dette indikerer, at F&U-aktiviteterne i Danmark og i udlandet i nogen grad komplementerer hinanden, men også at de danske rammebetingelser for F&U kan få stigende betydning i takt med, at flere virksomheder får mere produktion i udlandet.

En nyere undersøgelse konkluderer, at der ikke er en stærk kobling mellem produktion og F&U. Undersøgelsen peger samtidigt på, at F&U normalt bliver udflyttet af andre grunde end nærheden til selve produktionen.¹⁸ Det kan fx være et behov for at være tæt på markedet. Men der er forskelle mellem industribrancher afhængighed af produkternes karakter. For maskinindustrien er der fx en sammenhæng mellem F&U-aktiviteter og produktionen, mens det for medicinalvirksomheder kan være vigtigere med nærhed til markedet.¹⁹

Disse overordnede tendenser er nogenlunde på linje med de erfaringer, som de interviewede virksomheder giver udtryk for, selvfølgelig med nuancer og virksomhedsspecifikke forskelle. Som nævnt taler flere af virksomhederne i undersøgelsen således om innovationsfabrikker, og hvordan disse sikrer nærheden til dele af værdikæden. Innovationsfabrikkerne er ofte placeret i Danmark, mens storskala produktion i flere, men ikke i alle tilfælde, placeres andre steder (se også case 5 og 6).

¹⁶ Tallene stammer fra en undersøgelse, hvor Danmarks Statistik har spurgt til de danske virksomheders outsourcing. Andelen er også en smule højere end i perioden 2001-2006, hvor ca. 4 pct. af industrivirksomhederne udflyttede F&U til udlandet. På grund af ændringer i opgørelsesmetoderne er tallene dog ikke fuldt sammenlignelige.

¹⁷ Junge, M. og A. Sørensen, Sammenhængen mellem forskning og innovation og outsourcing, CEBR (2010).

¹⁸ Copenhagen Economics, Danmark som Produktionsland, Muligheder og udfordringer for danske fremstillingserhverv (2012).

¹⁹ Copenhagen Economics, Danmark som Produktionsland, Muligheder og udfordringer for danske fremstillingserhverv (2012).

Case 5. Coloplast har innovationsfabrikker i Danmark og volumenproduktion i udlandet

Coloplast har i dag en fabrik i Thisted og en i Mørdrup, som tilsammen beskæftiger omkring 500. Coloplast har reduceret volumenproduktionen i Danmark og har siden 2008 lukket tre fabrikker. Volumenproduktionen foregår nu fortrinsvist i Ungarn og Kina. Samtidigt har virksomhederne dog investeret kraftigt i at omdanne danske fabrikker til innovationsfabrikker. I samarbejde med udviklingsarbejdet i Humlebæk gør fabrikkerne nye produkter stabile og klar til volumenproduktion.

Coloplast vurderer, at øget automatisering ikke vil flytte volumenproduktion tilbage til Danmark. Dette skyldes bl.a., at det er væsentligt nemmere at udvide produktionskapaciteten, når produktionen anvender manuel arbejdskraft.

Ifølge Coloplast fungerer den nuværende deling mellem innovations- og volumenfabrikker godt. Der bliver lagt vægt på den høje fleksibilitet og omstillingsparathed i Danmark. Coloplast har dog også etableret innovationsfabrikker i USA, hvilket bl.a. forklares med et ønske om at tage markedsandele i USA.

Case 6. Rockwool har udviklet model for innovationsfabrikker

Rockwool koncernens centrale forsknings- og udviklingsafdeling er placeret i Danmark, og koncernens udviklingsarbejde er baseret på et intenst samarbejde mellem særligt de to danske fabrikker i Doense og Vamdrup. Udviklingssamarbejdet fokuserer både på udvikling af produktionsteknologi samt på udvikling af nye produkter og løsninger. Innovationsmedarbejderne kommer ofte på fabrikkerne, og medarbejderne på fabrikkerne er trænet i at spille en aktiv rolle i samarbejdet med forsknings- og udviklingsafdelingen. En del af dette samarbejde er formaliseret i nogle organisatoriske strukturer, men en væsentlig styrke i innovationssamarbejdet skal findes i den geografiske nærhed mellem udviklingsafdelingen og fabrikkerne, en årelang erfaring med dette samarbejde og at medarbejderne på fabrikkerne i Danmark generelt har et højt fagligt niveau. Endvidere fremmer den danske "kultur" selvstændig, kritisk tænkning og personlig ansvarlighed, hvilket igen styrker innovationsprocessen.

Kvaliteten af dette samarbejde betyder, at mange af virksomhedernes radikale innovationer er blevet hurtigt og effektivt udviklet og modnet til markedet. Produktionsmetoderne overføres herefter typisk til virksomhedens fabrikker i udlandet, som bidrager i tilpasningen til de lokale forhold, som fx byggestandarder, -traditioner, energikrav mv. De danske innovationsfabrikker har bl.a. været med til at udvikle en lang række tekniske

løsninger og produkter, der i dag er implementeret på alle Rockwool koncernens fabrikker verden over.

Højproduktive virksomheder har ofte højtuddannede medarbejdere

Højproduktive virksomheder har typisk en højere andel af højtuddannede ansatte end andre virksomheder. Dette fænomen ser man også inden for industrien.²⁰ Der er således en positiv sammenhæng mellem virksomhedens produktivitet og uddannelsesniveaut hos dens ansatte. Den største effekt på produktiviteten ses ved medarbejdere med en teknisk eller samfundsvidenskabelig uddannelse.²¹ Der er også en tendens til, at lønniveauet er højere i virksomheder, der anvender meget højtuddannede arbejdskraft. Dette gælder også lønniveauet for de lavt uddannede. Tendensen er særligt tydelig for eksporterende virksomheder.²²

Den positive sammenhæng mellem produktivitet og uddannelsesniveau skal bl.a. tilskrives, at virksomhedernes evne til at absorbere og omsætte viden til kommercielle løsninger i høj grad afhænger af medarbejdernes kvalifikationer. Overførsel af viden fra universiteternes forskningsmiljøer m.v. til virksomhederne sker derfor i vid udstrækning via de uddannede medarbejdere.

Virksomhedernes adgang til højt kvalificeret arbejdskraft er derfor væsentlig for virksomhedernes innovationsevne. I Danmark er andelen af højtuddannede i den private sektor på 18 pct., hvilket er lige under OECD-gennemsnittet og lavere end i lande som Sverige og Finland. Det skyldes ikke et lavt uddannelsesniveau, men at den offentlige sektor ansætter omkring halvdelen af alle højtuddannede, hvilket kun overgås af Norge.²³

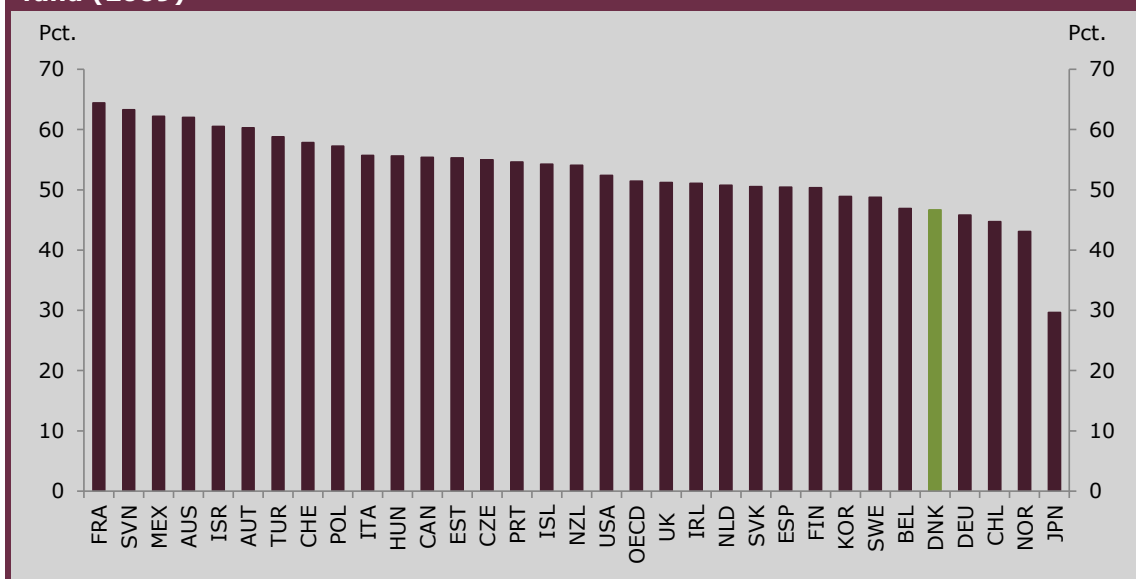
Den private sektor i Danmark ansætter omkring 80 pct. af alle kandidater inden for teknik og omtrent 60 pct. af personerne med en natur- eller samfundsvidenskabelig kandidatuddannelse. Disse kompetencer er altså navnlig efterspurgt hos virksomhederne. I Danmark er det dog under halvdelen af de nye kandidater, der er uddannet inden for disse områder. I de fleste andre OECD-lande er andelen større (se figur 11).

²⁰ Junge, M. og A. Sørensen, Sammenhængen mellem forskning og innovation og outsourcing, CEBR (2010).

²¹ Junge, M. og J. R. Skaksen, Produktivitet og videregående uddannelse, CEBR (2010).

²² Munch, J.R. og J.R. Skaksen, Human Capital and Wages in Exporting Firms, *Journal of International Economics* 75, 363-372.

²³ Erhvervs- og Vækstministeriet, Redegørelse om vækst og konkurrenceevne (2012), og Økonomi- og Erhvervsministeriet, Vækst gennem innovation (2011).

Figur 11. Andel kandidater med en uddannelse inden for teknik, natur eller samfund (2009)

Kilde: Erhvervs- og Vækstministeriet, Redegørelse om vækst og konkurrenceevne (2012).

Blandt de interviewede virksomheder bliver der ikke peget på væsentlige rekrutteringsproblemer. Når man mere generelt spørger de danske virksomheder om deres motiver til at udflytte F&U-aktiviteter, kommer mangel på arbejdskraft dog ind på en tredjeplads efter lønomkostninger og andre produktionsomkostninger.²⁴

Potentiale i F&U-samarbejder mellem det offentlige og virksomhederne

Selvom danske virksomheder i gennemsnit investerer meget i F&U, er antallet af virksomheder, som anses for at være innovative, i det internationale midterfelt.²⁵ Det er typisk store virksomheder, der deltager i F&U-samarbejder, navnlig højteknologiske industrivirksomheder og virksomheder inden for vidensservice. Derimod er samarbejdet ikke udtalt i mindre lavteknologiske virksomheder.

Der kan derfor være et uudnyttet produktivitetspotentiale i, at udvikle og udbrede samarbejdet mellem virksomheder og offentlige institutioner. Undersøgelser peger således på, at produktiviteten potentielt kan styrkes, hvis virksomheder indgår F&U-samarbejder med offentlige vidensinstitutioner. Flere af de interviewede virksomheder arbejder tæt sammen med de offentlige vidensinstitutioner (se også case 7, 8 og 9). Dog peges der på, at de offentlige investeringer i strategisk F&U kan udnyttes bedre.

²⁴ Copenhagen Economics, Danmark som Produktionsland, Muligheder og udfordringer for danske fremstillings erhverv (2012).

²⁵ Erhvervs- og Vækstministeriet, Redegørelse om vækst og konkurrenceevne (2012).

Case 7. Martin Professional har tæt samarbejde med offentlige forskningsinstitutioner

Martin leverer lys, video og røg til underholdningsindustrien, og lægger stor vægt på kvaliteten og funktionaliteten af deres lyssystemer. Martin har flyttet produktionen fra Kina tilbage til Danmark. Dette er muliggjort, fordi de har udviklet en ny teknologi, som har forenklet produktionsprocessen og mindsket lønomkostningerne. I 2007 blev der via Højteknologifonden etableret et forskningssamarbejde mellem Martin og Aalborg Universitet. Samarbejdet har ført til den forbedrede teknologi, som har givet Martin et væsentligt forspring i forhold til sine konkurrenter.

En virksomheds beslutning om at indgå i et samarbejde med en offentlig videninstitution kan være drevet af flere ting. Virksomhederne kan forbedre deres adgang til den nyeste viden og teknologi, og herigennem styrke markedsposition og medarbejdernes kompetencer. For især små og mellemstore virksomheder kan der også være et behov for at dele risikoen ved de langsigtede forskningsinvesteringer. For den enkelte virksomhed skal fordelene naturligvis afvejes i forhold til, at virksomheden får svære ved at skjule innovationer m.v. over for konkurrenter.

Samarbejdet kan ske på flere måder, fx via samarbejder med universiteter, GTS-institutioner (godkendte teknologiske serviceinstitutioner) eller forskningsinstitutioner. Formålet med disse ordninger er at sikre en kommerciel udnyttelse af forskningsresultaterne.

Case 8. Danish Crown samarbejder med Danish Meat Research Institute (DMRI)

DMRI udvikler løsninger til den internationale kødindustri og rådgiver både i Danmark og udlandet. Forskningscentret er en del af Teknologisk Institut, og er finansieret dels via offentlige midler og dels via indtægter fra afgifter på primær landbruget. DMRI har gennem mange år medvirket til udvikling af robotter til danske slagterier. Robotterne giver økonomisk rationale i Danmark på grund af de høje lønomkostninger, men det er ofte ikke tilfældet i lande med lavere lønomkostninger.

Det seneste eksempel, hvor samarbejdet har båret frugt, er en ny kamridser og kamafskæringsmaskine, som DMRI har udviklet. Kamridseren kan fuldautomatisk fremstille den klassiske danske "flæskesteg", som er en kam hvor sværen er ridset og klar til at blive sat i ovnen hos forbrugeren.

Hidtil er ridsning af svinekammen blevet udført mere eller mindre som manuelt arbejde. Danish Crown forventer, at den nye maskine vil kunne medvirke til, at det er økonomisk levedygtigt at færdiggøre flere produkter direkte i forbindelse med slagteprocessen i Danmark og dermed bevare arbejdspladser i Danmark.

Case 9. Novozymes etablerer nyt forskningscenter "BioPro"

I samarbejde med Dong Energy, Novo Nordisk og CP Kelco starter Novozymes et nyt forskningscenter op i Kalundborg med op mod 20 internationale topforskere. Centret skal bruges til udvikle nye metoder til at forbedre den biologiske produktion, og skal give forskerne mulighed for hurtigt at afprøve deres idéer i virksomhederne. Projektet etableres i samarbejde med Københavns Universitet og CAT i Roskilde.

Debat om virksomhedernes investeringer i forskning og udvikling

7. **Hvad er konsekvenserne af øget udflytning af F&U?** Industrien står for en betydelig del af de samlede investeringer i F&U, ligesom de også indkøber F&U-ydelser fra serviceerhvervene. Er udflytning af industriproduktion en trussel mod dansk F&U? Hvad skal der til for, at virksomhederne fortsat vil investere i F&U i Danmark?
8. **Modsvarer de videregående uddannelser arbejdsmarkedets behov?** Der er en relativt lille andel med længere uddannelser i den private sektor, herunder industrien. Danmarks Vækstråd har bl.a. anbefalet, at taxametersystemet i højere grad tilrettelægges, så optag på de videregående uddannelser er i trit med kompetencekravene på arbejdsmarkedet.
9. **Får vi nok ud af de offentlige investeringer i forskning og udvikling?** Der kan være behov for en grundig undersøgelse af de offentlige investeringer i F&U og spillet med de private virksomheder. Fx kan det undersøges, om der bør etableres en "Innovationsfond" som fusionering af Højteknologifonden, Det Strategiske Forskningsråd og Rådet for Teknologi og Innovation (RTI).

Tema 4 - Kompetenceløft i industrien

Det fremhæves af alle virksomhederne, at et højt kompetenceniveau blandt produktionsmedarbejdere er en central forudsætning for at drive industrivirksomhed i Danmark.

Den internationale konkurrence og det relativt høje danske omkostningsniveau stiller ifølge de interviewede virksomheder store krav til omkostningsminimering og produktivitetsforbedringer. Det indebærer typisk en høj grad af automatisering og digitalisering af produktionen, som komplicerer produktionsprocessen. I sidste ende stiller det større krav til produktionsmedarbejdernes tekniske og faglige kvalifikationer.

Derudover indgår den moderne produktionsmedarbejder ofte i både proces- og produktudvikling. Flere af virksomhederne bruger som nævnt begrebet "innovationsfabrik", hvor produktionsmedarbejderne indgår direkte i udviklingsarbejdet. Det stiller krav til medarbejdernes personlige egenskaber, herunder deres indstilling til arbejdet, samarbejdsevner, omstillingsparathed og selvstændighed.

Det faglige niveau i grundskolen nævnes af stort set alle virksomheder som en vigtig forudsætning for videre kompetenceudvikling. I den løbende vedligeholdelse og udvikling af kompetencerne fremhæves voksen- og efteruddannelse (VEU) også som et væsentligt element. Virksomhederne er generelt tilfredse med det danske VEU-system, og flere nævner, at de har et godt samarbejde med lokale uddannelsesinstitutioner (AMU/VUC-centre og erhvervsskoler).

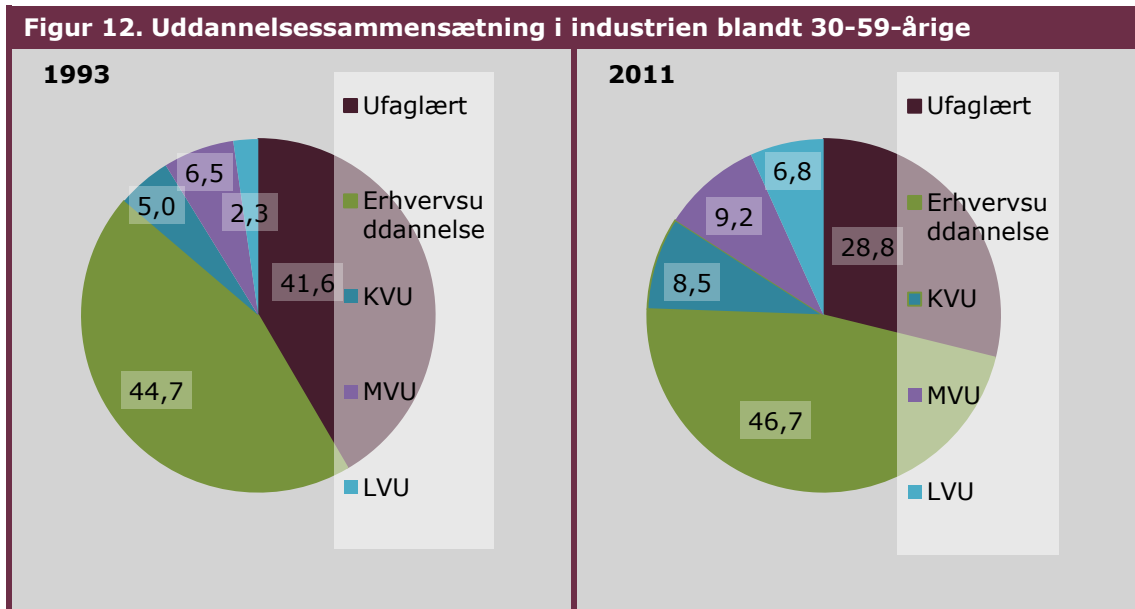
Fra volumenproduktion til innovationsfabrik - stigende kompetencekrav i industrien

Det stigende formelle kompetenceniveau i industrien kan aflæses i statistikkerne. Der er således blevet færre ufaglærte og flere med videregående uddannelser ansat i industrien. I dag er 3 ud af 10 ansatte i industrien ufaglærte. I 1993 var det godt 4 ud af 10 (se figur 12). Andelen af faglærte har været stort set uændret i perioden. Til gengæld er andelen af ansatte med en videregående uddannelse vokset fra 14 til 24 pct. Det voksende kompetenceniveau er ikke unikt for industrien og er også drevet af, at arbejdsstyrken generelt er blevet bedre uddannet.

Industrien som helhed spiller i dag en mindre rolle som arbejdsplads for ufaglærte, end den gjorde tidligere. I 2011 er det 10 pct. af de ufaglærte på arbejdsmarkedet, som er ansat i industrien. For bare 20 år siden var andelen dobbelt så stor. Det afspejler primært, at industriens andel af den samlede beskæftigelse er faldet markant gennem de seneste årtier.

Det synes rimeligt at forvente, at kravene til medarbejdernes kompetencer også vil stige fremadrettet, og at industriens efterspørgsel efter ufaglærte fortsat vil falde. En nyere un-

dersøgelse blandt en række danske produktionsvirksomheder inden for maskin- og elektronikindustrien peger på, at en produktionsmedarbejder i industrien i 2020 skal have kompetencer svarende til 2 års erhvervsuddannelse for at kunne indgå i produktionsarbejdet.²⁶

Kilde: Danmarks Statistik og Kraka beregninger.

Et velfungerende uddannelsessystem understøtter produktiviteten

Virksomhederne kombinerer ofte offentligt støttet Voksen- og Efteruddannelse (VEU) med en række andre former for kompetenceudvikling af deres faglærte og ufaglærte medarbejdere. Det drejer sig bl.a. om sidemandsoplæring, interne og privatarrangerede kurser. Samtidig er industrien afhængig af kvaliteten af de danske erhvervsuddannelser, som er tilrettelagt med sigte på, at deltagerne senere skal ansættes i erhvervslivet.

Danske erhvervsuddannelser er vekseluddannelser, hvor skoleforløb kombineres med praktik, men der mangler fortsat praktikpladser. Der er gennemført en række midlertidige tiltag (bl.a. præmieordninger og flere skolepraktikpladser) for at afhjælpe praktikpladsmanglen. I en rapport fra 2012 peger Erhvervsuddannelsesudvalget dog på, at disse tiltag ikke har løst den grundlæggende ubalance mellem udbud og efterspørgsel af praktikpladser.²⁷ Det gælder også i industrien, som har færre praktikpladser per beskæftiget end fx byggeriet.²⁸

Fundamentet for en kvalificeret arbejdsstyrke lægges imidlertid især i grundskolen. Nogle virksomheders tilskyndelse til tage elever i praktik begrænses af, at kvalifikationer hos eleverne ikke lever op til arbejdsgivernes forventninger. Det kan ses i sammenhæng med, at 15 pct. af folkeskoleeleverne ikke har funktionelle læsekompetencer, når de forlader grund-

²⁶ Industriens Uddannelser, Fremtidens jobprofiler I industrien, New Insight (2010).

²⁷ Udvalg om erhvervsuddannelser samt kompetencegivende uddannelser i voksen og efteruddannelses-systemet, delrapportering fase 1 (2012).

²⁸ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Byggeriet tager det største ansvar for praktikpladser (2012).

skolen. I matematik er tallet 17 pct.²⁹ Højere kvalitet især i grundskolen (og skoleforløbene i erhvervsuddannelserne) vil medvirke til at afhjælpe praktikpladsmanglen, men først på lidt længere sigt.

Offentligt støttet VEU skal sikre et generelt kompetenceløft

VEU er også en vej til at øge kompetenceniveauet i industrien. VEU-indsatsen er ganske veludbygget i Danmark. Danmark er et af de OECD-lande, der bruger flest offentlige midler på efteruddannelse. Der ydes et højt offentligt tilskud både gennem lønkomensation og dækning af udgift til uddannelsen. Et centralt fagligt argument for at give offentlig støtte til VEU-aktivitet er, at indsatsen skal give samfundsøkonomiske gevinster, der ligger ud over den økonomiske fordel, som virksomheden og den pågældende lønmodtager selv opnår ved uddannelsen.

Der er foretaget såkaldte cost-benefit analyser af VEU-indsatsen, som peger på et forbedringspotentiale. Det gælder navnlig for VEU-kurser på det almene område, hvor en AKF-analyse konkluderer, at "... VEU-indsatsen i Danmark giver et meget negativt afkast"³⁰ (se tabel 1). Men også inden for den erhvervsrettede voksen- og efteruddannelse kan resultaterne virke skuffende. Kun for kvinder på visse kurser måles positive samfundsøkonomiske effekter.

Tabel 1. Oversigt over resultaterne fra de samfundsøkonomiske cost-benefit-analyser

	Kvinder	Mænd
Almen	Meget negativ	Meget negativ
Erhvervsrettet	Positiv eller ingen	Ingen eller negativ
Videregående	Meget positiv	Positiv eller ingen

Kilde: Tabellen er gengivet fra "Effektanalyse af vokseneftersuddannelse", Nicolai Kristensen og Lars Skipper, AKF 2009.

Virkingen af de erhvervsrettede VEU-kurser afspejler, at der identificeres positive virkninger på beskæftigelsen i de efterfølgende år, for de personer, der deltager i kurserne (både for mænd og kvinder), men at det typisk ikke opvejes af de samfundsøkonomiske omkostninger ved forløbet. Derimod måles ingen effekt på deltagernes timelønninger, hvilket kan indikere,

²⁹ OECD, PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do: Student Performance in Reading, Mathematics and Science (vol. I) (2010).

³⁰ Det er vigtigt at nævne, at almen VEU på relativt lavt niveau (FVU, AVU og i noget omfang også Hf-enkeltfag) i mindre grad har et erhvervsrettet sigte (i modsætning til erhvervsrettet og videregående VEU). Disse almene uddannelsers formål sigter i meget høj grad mod at forbedre almene færdigheder og skabe grundlag for videre uddannelse. Analysen fra AKF viser, at deltagelse i almen VEU medfører større deltagelse i uddannelse efterfølgende. Effekten er meget stor for HF, hvor næsten hver femte deltager kommer i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse som følge af kursusdeltagelse. Disse effekter findes ikke for erhvervsrettet og videregående VEU. Desuden kan almen VEU styrke branchemobiliteten.

at de erhvervsrettede VEU-forløb, som indgår i analysen, ikke har styrket deltagernes produktivitet.

AKF-analysen lægger vægt på, at resultaterne er usikre, og at de kausale effekter er vanskelige at identificere. Der er i de samfundsøkonomiske beregninger ikke taget højde for det produktionstab, som optræder, når VEU sker i arbejdstiden. Der er omvendt heller ikke indregnet, at VEU kan have en positiv brugsværdi for deltageren samt såkaldte "spillover-effekter", som opstår, hvis en deltager i et uddannelsesforløb forbedrer produktiviteten hos andre medarbejdere via uformel læring. AKF har imidlertid også analyseret VEU-aktiviteternes betydning for virksomhederne, hvor "spillover-effekterne" helt eller delvist burde optræde. Analysen viser, at VEU ikke har signifikante konsekvenser for virksomhedens overskud og omsætning. Derimod kan der også her identificeres positive beskæftigelseseffekter. Der er heller ikke indregnet såkaldt "dødvægtstab", som optræder, hvis staten finansierer aktiviteter, som ville finde sted også uden den offentlige støtte.³¹

En anden analyse har vist, at AMU-kurser, som ikke medfører certificering af generelle færdigheder, fører til branchefastholdelse, mens certificerende kurser øger branchemobiliteten. Det afspejler dog givetvis især indholdet på de certificerede kurser, hvorfor man ikke nødvendigvis kan øge branchemobiliteten ved at certificere flere kurser.³² Det er også blevet nævnt, at efteruddannelsen i højere grad burde føre til et løft i det formelle uddannelsesniveau (fx til en formel erhvervskompetencegivende uddannelse).³³

Meget virksomhedsspecifikke kurser bør principielt finansieres af virksomheden og/eller af deltageren selv. Det skyldes, at disse kurser ikke nødvendigvis styrker medarbejderens generelle situation på arbejdsmarkedet. Offentligt støttede VEU-kurser med erhvervsrettet sigte bør således omfatte aktiviteter, som styrker deltagernes generelle beskæftigelsesmuligheder også i andre virksomheder og brancher (se også case 10).

Case 10. Rockwool kombinerer virksomhedsspecifik og grundlæggende opkvalificering

Rockwool arbejder med en såkaldt "Rockwool Skole", som er obligatorisk for alle nyansatte produktionsmedarbejdere. Der er tale om et samlet forløb, hvor der er fokus på både virksomhedsspecifikke kompetencer i forhold til produktionen og almene kompetencer. Således fokuseres også på bl.a. læse-, skrive-, og regnefærdigheder og fagligt engelsk. Kompetenceudviklingsforløbet er tilrettelagt således, at de enkelte medarbejdere løbende har mulighed for at udbygge deres formelle kompetencer (fx i form af en formel proces, eller industrioperatøruddannelse).

³¹ Nicolai Kristensen og Lars Skipper, Effektanalyse af voksenefterskole, AKF (2009).

³² Nicolai Kristensen, Effekter af efteruddannelse af faglærte og ufaglærte, branchemobilitet og certifikater, AKF (2011).

³³ DEA, Analyse af industrien kompetenceevne (2012).

Tilskyndelse til efteruddannelse på virksomheden

Mange virksomheder har også selv igangsat opkvalificeringsforløb for deres ansatte, som ikke er offentligt støttet. Det kan være sidemandsoplæring, interne og privatarrangerede kurser. Træning og oplæring på selve jobbet, og den arbejdsmarkedserfaring det er forbundet hermed, kan give et væsentligt bidrag til at øge den enkeltes medarbejders produktivitet.

Der kan også være fordele ved kursusforløb, som sikrer, at medarbejdere og ledelse skaber en fælles forståelse for de udfordringer, virksomheden står overfor og de krav, som dette stiller til fleksibilitet og kompetencer blandt medarbejdere og i ledelsen. Det kan styrke medarbejdernes motivation til at uddanne sig og være fleksible, og dermed styrke produktiviteten (se også case 11).

Case 11. Martin Professional tilbyder kurser i værdibaseret ledelse til produktionsmedarbejder

En række produktionsmedarbejdere er blevet sendt på kursus i værdibaseret ledelse. Kurset medvirker til at skabe en fælles forståelse for virksomhedens strategi og sikre bedre sammenhæng mellem produktion og procesudvikling. Martin Professional vurderer, at kurset har været en succes, fordi det har skabt en fælles forståelse for behovet for kompetenceudvikling og omstilling og i forhold til at ruste virksomheden til den internationale konkurrence.

Som en del af overenskomsten indbetaler mange virksomheder til såkaldte uddannelsesfonde (Industriens kompetenceudviklingsfond på industriens område). Virksomhederne kan gennem fondene få dækket næsten hele lønudgiften for medarbejderen under uddannelsesforløbet, dels gennem offentlige tilskud og dels gennem fondene.

Pengene i fondene bliver imidlertid ikke altid brugt. Det kan der være flere grunde til. Virksomhederne kan være tilbageholdne med at sende medarbejdere på kurser som følge af det umiddelbare produktionstab, det kan medføre. Videreuddannelse kan ligeledes øge risikoen for, at virksomheden mister medarbejderen, fordi den pågældende kan blive mere attraktiv for konkurrerende virksomheder. På medarbejdersiden er det ikke sikkert, at den enkelte medarbejder er motiveret.

Motivationen til at styrke kompetencerne, fx ved at deltage i VEU, kan forøges, hvis der er en mere systematisk sammenhæng mellem formelle kompetenceløft og lønnen (se case 12). Ved at tænke kompetenceudviklingen ind i de fagligt relevante løntrin på virksomheden kan bidrage til, at flere medarbejdere motiveres til at deltage i kompetenceudviklingsaktiviteter. Det kan samtidig medvirke til, at der arbejdes systematisk med opkvalificeringsindsatsen på virksomheden. En evt. lønstigning bør imidlertid fortsat afspejle, at medarbejderen er blevet

mere værdifuld for virksomheden. Ellers øges omkostningerne for virksomhederne ved at gennemføre efteruddannelsesaktiviteterne og konkurrenceevnen svækkes.

Case 12. Novozymes har lavet ny lønftale som skal sikre fokus på kompetenceudvikling

Novozymes har indført et nyt lønsystem, som sikrer fokus på individuelle kompetenceudviklingsforløb for virksomhedens timelønnede medarbejdere. Aftalen indebærer, at samtlige operatører skal certificeres i de arbejdsopgaver, de udfører. Certificeringen kan foregå direkte ved produktionsanlægget og/eller i et undervisningslokale. Certificeringen medvirker til, at placere alle operatører i tre kompetencekategorier.

Lønftalen indebærer som noget nyt, at der sker en individuel aflønning af de timelønnede alt efter kompetenceniveauet. Aftalen indeholder et krav om løbende kompetenceudvikling og betyder, at medarbejderne lokalt på arbejdspladsen afgiver overenskomst-mæssige krav om årlige uddannelsesforløb. Til gengæld udarbejdes en individuel kompetenceplan, hvor den enkelte medarbejders behov for efteruddannelse vurderes.

Intentionen er at få fokus på den individuelle medarbejders kompetenceudvikling. Lønftalen er kommet på plads i tæt samarbejde mellem ledelse og medarbejdernes faglige organisationer. Med aftalen er der skabt en fælles forståelse af, at hvis virksomheden fortsat skal være konkurrencedygtig og kunne fastholde produktion i Danmark, kræver det løbende dygtiggørelse.

Debat om kompetenceløft i industrien

10. **Kan danske virksomheder i højere grad medvirke til at skaffe praktikpladser?** Et højt fagligt niveau i erhvervsuddannelserne er en central forudsætning for videreuddannelse og i sidste ende et højt kompetenceniveau i industrien. Hvorfor opretter industrien ikke flere praktikpladser, og hvad kan gøres for at løse problemet?
11. **Hvordan sikres, at voksen- og efteruddannelse får et større samfundsøkonomisk afkast?** Kan midlerne i VEU bruges bedre og mere målrettet? Er balancen i den offentligt støttede indsats rigtig i forhold til afvejning af virksomhedsspecifikke og generelle kompetencer?
12. **Hvordan fremmes fælles forståelse mellem arbejdsgiver og -tager for behovet for kompetenceløft?** Nogle virksomheder oplever, at der blandt medarbejderne ikke altid er forståelse for behovet for kompetenceløft fx i retning af øget omstillingsparathed.
13. **Hvordan sikres systematisk og fokuseret kompetenceudvikling i virksomheden?** Individuelle kompetenceplaner kan medvirke til at sikre en systematisk og fokuseret opkvalificeringsindsats i forhold til de medarbejdere, som har det største behov. Virksomhedens lokale lønstruktur kan benyttes til at understøtte en systematisk kompetenceudvikling, fx ved at skabe større sammenhæng mellem medarbejdernes fagligt relevante kompetencetrin og løntrinene i de lokale lønftaler. Er der barrierer i overenskomster mv., som begrænser kompetenceudviklingen?

Tema 5 - Det danske arbejdsmarked

Virksomhederne nævner stort set enstemmigt, at det fleksible danske arbejdsmarked er med til at sikre produktionsarbejdspladser i landet. De relativt lempelige regler for afskedigelse og ansættelse medvirker således til styrke virksomhedernes omstillingsparathed og dermed deres konkurrenceevne.

Endvidere peger virksomhederne på, at den danske arbejdsstyrke generelt set har et højt kompetenceniveau samtidig med, at selve rekrutteringen af kvalificeret arbejdskraft sker relativt smidigt.

Flere af virksomhederne påpeger, at den effektive arbejdstid i Danmark er lavere end i andre lande. Dette tilskrives bl.a., at vi i Danmark har længere betalt barsel og ferie end i mange andre lande. Det stiller betydelige krav til de danske medarbejders produktivitet i de effektive arbejdstimer.

Som nævnt stiller den internationale konkurrence store krav til produktivetsforbedringer, herunder automatisering og forenkling af produktionsprocesser. Virksomhederne peger derfor på, at det i realiteten kræver løbende produktionsudvidelser og vækst i virksomheden, hvis de skal fastholde antallet af medarbejdere. Alene det at fastholde antallet af produktionsarbejdspladser på det nuværende niveau er derfor en betydelig udfordring.

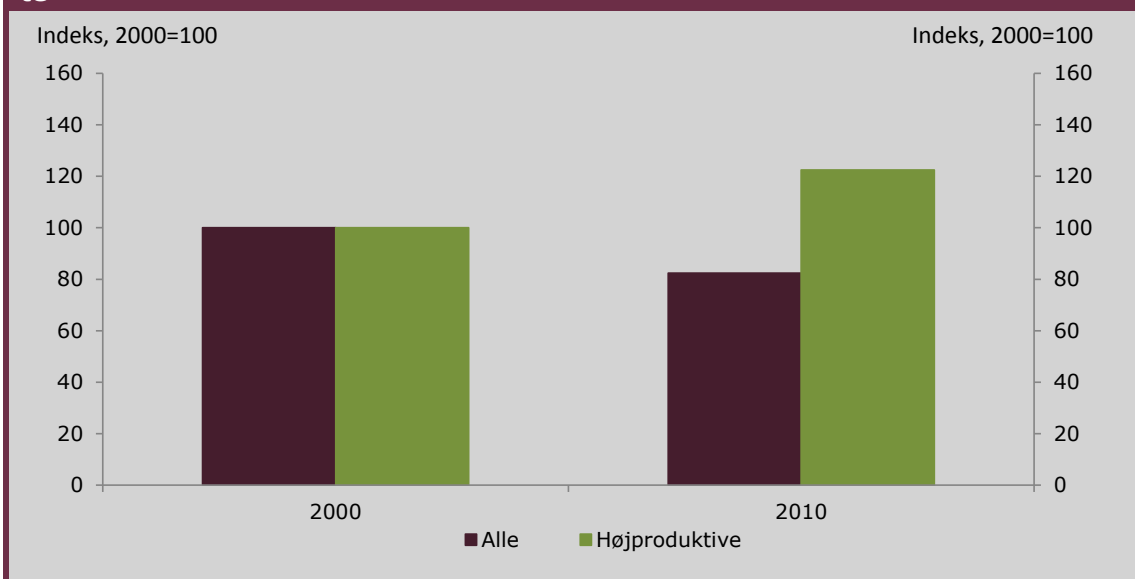
Højproduktive industrivirksomheder har øget antallet af medarbejdere

Industrien har samlet set mistet knap 280.000 arbejdspladser over de seneste godt 40 år, hvilket svarer til næsten en halvering. En del af forklaringen på denne udvikling er en skiftende efterspørgsel i retning af serviceerhvervene.

Forskydninger i, hvor stor en del af arbejdsstyrken, som er beskæftiget i forskellige brancher, er en naturlig del af samfundsudviklingen. Udviklingen hænger også sammen med en øget international konkurrence og øget flytning af produktionen til andre lande.

Det er imidlertid ikke alle industrivirksomheder (eller -brancher for den sags skyld), som oplever faldende beskæftigelse. De 10 pct. af industrivirksomhederne, som var mest produktive i 2000, har eksempelvis øget antallet af beskæftigede med ca. 20 pct. fra 2000 til 2010. Til sammenligning er antallet af beskæftigede i industrien generelt (i virksomheder med mere end 10 ansatte) faldet med 20 pct. i samme periode (se figur 13).

Siden finanskrisen slog i gennem i 2008 er antallet af medarbejdere i de højproduktive virksomheder dog faldet en smule – ligesom i de fleste andre virksomheder. Set over hele perioden fra 2000-2010 har de højproduktive industrivirksomheder dog skabt mere end 10.000 nye jobs.

Figur 13. Beskæftigelsesudvikling i industrivirksomheder med mere end 10 ansatte

Anm.: Beregningerne tager udgangspunkt i regnskabsstatistikken og befolkningsstatistikken fra Danmarks Statistik. I undersøgelsen indgår alene virksomheder med mere end 10 ansatte og virksomheder, der eksisterer i hele perioden. Højproduktive virksomheder er afgrænset som virksomheder med en arbejdsproduktivitet blandt de 10 pct. højeste inden for den pågældende branche (36-gruppering).

Kilde: Kraka beregninger på baggrund af Danmarks Statistiks registre.

Det fleksible danske arbejdsmarked understøtter lav ledighed

For at sikre gode vækstvilkår er det vigtigt, at arbejdskraften er fagligt og geografisk mobil og kan bevæge sig derhen, hvor der er efterspørgsel og produktiviteten er højest. Høj mobilitet bidrager til at reducere den gennemsnitlige ledighed, og reducerer forskellene i ledighed på tværs af delarbejdsmarkeder.

Det danske arbejdsmarked er kendetegnet ved fleksible regler for ansættelse og afskedigelse, relativt høj grad af økonomisk sikkerhed og fokus på aktiv arbejdsmarkedspolitik (den såkaldte flexicurity model). Relativt lempelige jobbeskyttelsesregler, hvor virksomheder kan afskedige og ansætte uden store omkostninger, skal således ses i sammenhæng med den økonomiske sikkerhed i forbindelse med ledighed, fx i dagpengesystemet.

Det fleksible danske arbejdsmarked medvirker til, at Danmark er blandt de lande i Europa, som har den højeste jobomsætning. Det gælder på arbejdsmarkedet generelt og i industrien. Det medvirker til at dæmpe langtidsledigheden, og giver danske virksomheder mulighed for relativt hurtigt og med relativt få omkostninger at tilpasse medarbejderantallet, hvilket bidrager positivt til konkurrenceevnen (se også case 13).

Case 13. Martin Professional kan hurtigt tilpasse medarbejdere antallet til efterspørgslen

Efterspørgslen på Martins lysløsninger m.v. er konjunkturfølsom, og virksomheden har derfor brug for at kunne omstille produktionen hurtigt og tilpasse antallet af medarbejdere uden store omkostninger.

Der arbejdes således med en basisbemanning af kernemedarbejdere. Når der opstår kapacitetspres kan medarbejderstaben relativt hurtigt suppleres med flere medarbejdere (fx vikarer og ansatte på korttidskontrakter), som kan betjene den mere rutineprægede del af produktionen, mens dele af kernemedarbejderstaben med højere kvalifikationsniveau kan varetage mere komplicerede opgaver, herunder fx udviklingsopgaver. Modellen understøttes af det fleksible danske arbejdsmarked, en relativ velkvalificeret lokal arbejdsstyrke og et godt samarbejde med det lokale jobcenter.

Aktiv arbejdsmarkedspolitik medvirker til at øge arbejdsudbuddet

Den aktive arbejdsmarkedspolitik er en samlet betegnelse for de tiltag, der iværksættes over for ledige med henblik på, at hjælpe ledige tilbage i beskæftigelse. Centralt i den aktive arbejdsmarkedspolitik står ret- og pligtprincippet, som indebærer, at ledige har ret og pligt til at deltage i aktivering. Samtidig skal ledige stå til rådighed for arbejdsmarkedet og løbende være i kontakt med jobcenteret gennem ledighedsforløbet, bl.a. fordi samtaler har vist sig at styrke sandsynligheden for, at ledige finder beskæftigelse.

Den aktive arbejdsmarkedspolitik spiller en vigtig rolle i den danske arbejdsmarkedsmodel. En relativ god økonomiske sikkerhed ved ledighed kan for især lavtlønnede betyde mindre økonomisk tilskyndelse til at arbejde end i andre lande. Den aktive indsats motiverer ledige til at søge job og til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Den aktive arbejdsmarkedspolitik kan samtidig medvirke til at vedligeholde og løfte lediges kompetencer.

Aktiveringsindsatsen består overordnet af to former for tilbud, der begge skal opkvalificere den ledige. Uddannelsestilbud og virksomhedsrettede tilbud. Uddannelsestilbud består bl.a. af ordinær uddannelse og fx jobsøgningskurser. Virksomhedsrettede tilbud består af praktik- eller løntilskudsforløb hos enten en offentlig eller privat arbejdsgiver (se også case 14).

Løntilskudsforløb i private virksomheder medvirker til at ledige kommer hurtigere i arbejde.³⁴ Til gengæld hjælper uddannelsesaktivering ofte ikke ledige hurtigere i arbejde. Det skyldes, at den positive effekt af opkvalificeringen ofte er beskeden, og at ledige søger mindre intenst efter arbejde, mens de er under uddannelse (fastholdelseeffekten). Andre analyser har

³⁴ Rosholm M. og M. Svarer, Effekten af virksomhedsrettet aktivering i den aktive arbejdsmarkedspolitik (2011).

dog vist, at indsatsen kan have en mere positiv effekt for ledige, som ikke her nogen uddannelse i forvejen.³⁵

En nyere analyse peger på, at konsekvenserne for den enkeltes løn og arbejdsmarkedstilknnytning af at blive afskediget som følge af produktionsudflytning ofte kan være større end ved andre former for afskedigelser.³⁶ Udflytningen af arbejdspladser kan derfor medføre risiko for langtidsledighed. Den aktive arbejdsmarkedspolitik kan her spille en rolle i forhold til at omskole ledige og styrke branchemobiliteten. Flere lande har særlige beskæftigelsesprogrammer målrettet personer, der rammes af ledighed som følge af udflytning af arbejdspladser.³⁷

Der bruges mange ressourcer på den aktive arbejdsmarkedspolitik i Danmark. I 2012 blev der budgetteret med ca. 16 mia. kr. til den aktive arbejdsmarkedspolitik, og Danmark er dermed et af de OECD-lande, der bruger flest penge på indsatsen. Med henblik på at sikre en effektiv aktiv arbejdsmarkedspolitik er det centralt, at indsatsen indrettes efter den enkelte lediges individuelle behov, og således at stærke ledige motiveres til at søge job, inden aktiveringen påbegyndes. En effektiv indsats kræver imidlertid også, at indsatsen bliver målrettet de konkrete kompetencebehov, virksomhederne efterspørger.

Case 14. Danish Crown fungerer ofte som indslusningsarbejdsplads

Danish Crown beskæftiger relativt mange ufaglærte i produktionen. Virksomheden har flere steder i landet et godt samarbejde med lokale myndigheder i forhold til at fungere som indslusningsarbejdsplads for ledige, fx i forbindelse med praktik- og løntilskudsforløb. Virksomheden beskæftiger også mange medarbejdere med anden etnisk oprindelse end dansk.

Lav effektiv arbejdstid øger produktionsomkostningerne

Arbejdsmarkedspolitikken medvirker til, at ledigheden i Danmark internationalt set er lav. Det gælder både, når det går godt og mindre godt med økonomien (dvs. strukturelt), og bidrager til at en større del af befolkningen mellem 15 og 64 år er i beskæftigelse end i de fleste andre lande.

Arbejdstiden i Danmark er til gengæld lav. Antallet af præsterede timer per beskæftiget er fjerde lavest i OECD.³⁸ Det relativt lave antal præsterede timer skyldes flere forhold. Først og fremmest er den overenskomstaftalte ugentlige arbejdstid lav i Danmark. Desuden har

³⁵ De Økonomiske Råd, Dansk Økonomi, Efterår (2012).

³⁶ D. Hummels, J. R. Munch, L. Skipper og C. Xiang Offshoring, Transition, and Training: Evidence from Danish Matched Worker-Firm Data, American Economic Review P&P (2012).

³⁷ Fx TAA-programmet (Trade Adjustment Assistent program) i USA.

³⁸ Erhvervs- og Vækstministeriet, Redegørelse om vækst og konkurrenceevne (2012).

Danmark det tredje højeste antal betalte feriedage i OECD. På en række overenskomstområder er der også gradvist sket en udvidelse af retten til fravær med løn, fx i forbindelse med sygdom, barns sygdom og barsel. Disse faktorer har således været med til at øge virksomhedernes produktionsomkostninger.

Debat om arbejdsmarkedsmodel og beskæftigelse

14. **Kan arbejdsmarkedspolitikken i højere grad understøtte produktionsvirksomhed i Danmark?** Kan den aktive arbejdsmarkedspolitik effektiviseres ved øget samarbejdet mellem virksomheder og jobcentre? Kan opkvalificering fx målrettes, så det bedre understøtter de krav, der stilles til en moderne industrimedarbejder?
15. **Hvordan understøttes en fortsat fleksibel dansk arbejdsstyrke?** Den fleksible danske arbejdsstyrke er en konkurrenceparameter for danske virksomheder. Hvordan indrettes den aktive arbejdsmarkedspolitik, så den bedst muligt sikrer omstilling mellem brancher?
16. **Hvordan kan den effektive arbejdstid øges?** Den effektive danske arbejdstid er relativt lav. Ifølge virksomhederne hænger det bl.a. sammen med længere betalt barsel og ferie end i mange andre lande. Højere effektiv arbejdstid kan nedbringe det danske omkostningsniveau på samme måde som løntilbageholdenhed.

